



บทที่ ๒

การจัดตั้งรัฐบาลผสมของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช

๑. มูลเหตุและวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งรัฐบาลผสม

หลังจากที่ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๓ เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๑๓ แล้ว รัฐบาลรักษาการในขณะนั้นได้กำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๑๔ และจากการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๑๔ นั้น ปรากฏว่ามีพรรคการเมืองต่าง ๆ ส่งสมาชิกเข้าแข่งขันรวมทั้งสิ้น ๘๒ พรรค จำนวน ๒,๑๘๕ คน และในจำนวน ๘๒ พรรคดังกล่าว ก็ปรากฏว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกตั้งจำนวน ๒๒๕ คน มาจากพรรคการเมืองต่าง ๆ ถึง ๒๒ พรรค^๑ และในจำนวน ๒๒ พรรค แต่ละพรรคที่ได้รับเลือกตั้ง เข้ามาในสภา ก็มีคะแนนเสียงแบบเบ็ดเตล็ด^๒ กล่าวคือ ไม่มีพรรคการเมืองใดมีคะแนนเสียงข้างมากอย่างเด็ดขาดในสภาพอที่จะจัดตั้งรัฐบาลเองได้ มีพรรคการเมืองใหญ่ ๆ ที่ได้คะแนนเสียง เป็นกลุ่มเป็นก้อนอยู่เพียง ๘ พรรคเท่านั้น คือ พรรคประชาธิปัตย์ (๓๒ ที่นั่ง) ชุมนวม (๔๕ ที่นั่ง) ชาติไทย (๒๔ ที่นั่ง) เกษตรสังคม (๑๔ ที่นั่ง) สังคมชาตินิยม (๑๖ ที่นั่ง) สังคมนิยมแห่งประเทศไทย (๒๕ ที่นั่ง) พลังใหม่ (๑๒ ที่นั่ง) และแนวร่วมสังคมนิยมแห่งประเทศไทย (๑๐ ที่นั่ง) (ตามผนวก จ. ตั้งแต่ลำดับที่ ๑ - ๘) ส่วนที่เหลือเป็นคะแนนเสียงเบ็ดเตล็ดของพรรคต่าง ๆ รวม ๑๓ พรรค ซึ่งมีที่นั่ง ๓๔ ที่นั่ง (ตามผนวก จ. ตั้งแต่ลำดับที่ ๑๐ - ๑๒)

^๑เดิมมี ๒๒ พรรค ต่อมาสมาชิกสภาผู้แทนฯ พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย จำนวน ๓ คน ถูกขับออกจากพรรค เนื่องจากสนับสนุนให้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี หลังจากนั้นจึงไปตั้งพรรคใหม่ชื่อว่า พรรคสยามใหม่

^๒ —, "รัฐบาลของประชาชน การจัดตั้งและปัญหาที่ต้องเผชิญ," ประชาชาติ

๒ (๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔) : ๒๖.

การที่ผลของการเลือกตั้งที่ปรากฏออกมาไม่มีพรรคหนึ่งพรรคใดสามารถคุมเสียงข้างมากในสภาได้อย่างเด็ดขาด เพราะตามความเป็นจริงและตามรัฐธรรมนูญนั้น พรรคที่จะจัดตั้งรัฐบาลได้โดยไม่ต้องผสมกับฝ่ายใดนั้น จะต้องมียกเว้นเสียงเกินครึ่ง คือ ๑๓๕ เสียง แต่ผลที่ออกมา พรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งได้ที่นั่งสูงสุด แต่ก็มีเสียง ๗๖ ที่นั่ง หรือประมาณครึ่งหนึ่งของ ๑๓๕ เท่านั้น เมื่อไม่มีพรรคใดมีคะแนนเสียงถึงครึ่ง โอกาสที่พรรคหนึ่งพรรคใดจะจัดตั้งรัฐบาลจึงเป็นไปได้ยาก เพราะพรรคอื่นที่มีนโยบายต่างกัณก็ยอมต้องการจะมีส่วนบริหารราชการแผ่นดินด้วย อาจลงมติไม่ไว้วางใจได้ ฉะนั้น การจัดตั้งรัฐบาลจึงมีวิธีเดียวคือ รูป "รัฐบาลผสม" ที่อาศัยกำลังสนับสนุนจากพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์และนโยบายคล้ายคลึงกัน หรือไม่ต่างกันมากนัก ตั้งแต่ ๒ พรรคขึ้นไปมารวมกันเพื่อรวมเสียงให้ถึงครึ่งมากที่สุด โดยมีการตกลงกันในหลักบริหารอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ทุกฝ่ายสามารถปฏิบัติงานร่วมกันได้โดยไม่ขัดต่ออุดมการณ์และนโยบายของแต่ละพรรคที่ร่วมกันนั้น ทั้งนี้เพื่อให้รัฐบาลมีเสียงสนับสนุนอย่างแข็งแกร่ง

อย่างไรก็ตามด้วยประเพณีและมารยาททางการเมือง พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งได้ที่นั่งสูงสุด ๗๖ ที่นั่ง จะเป็นพรรคที่ควรมียกเว้นสิทธิในการจัดตั้งรัฐบาลมากกว่าพรรคอื่น ทั้งนี้เพราะถือว่าได้รับความไว้วางใจจากประชาชนส่วนใหญ่ให้เป็นฝ่ายจัดตั้งรัฐบาล บรรดาพรรคการเมืองอื่นก็ลดยไปในทางที่เปิดโอกาสให้ประชาธิปัตย์มีสิทธิจัดตั้งรัฐบาลก่อน แต่พรรคประชาธิปัตย์ก็ประสบปัญหาไม่สามารถหาสมัครพรรคพวก หรือพันธมิตรจากพรรคอื่นมาสนับสนุนเกินกึ่งหนึ่งได้ พรรคประชาธิปัตย์มีคะแนนเสียงสนับสนุนที่เชื่อถือหรือไว้วางใจในสภาได้เพียง ๕๑ เสียง เท่านั้น โดยเป็นของพรรคประชาธิปัตย์เอง ๗๖ และพรรคเกษตรสังคม ๑๕ เสียง ส่วนพรรคอื่น อาทิเช่น พรรคกิจสังคม พลังใหม่ แนวร่วมสังคมนิยมแห่งประเทศไทย ซึ่งยืนยันว่าจะสนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์ในการจัดตั้งรัฐบาล แต่ไม่ขอเข้าร่วมในคณะรัฐมนตรีด้วยนั้น จึงยังไม่ถือว่าพรรคประชาธิปัตย์ได้คะแนนเสียงที่เชื่อถือหรือไว้วางใจได้ตามทฤษฎี และแม้ว่า ม.ร.ว. เสรีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์จะได้รับ

Jack C. Plano, Political Science Dictionary (n.p. : 1973),

การชาวเสียงจากสภาให้เป็นนายกรัฐมนตรี เพื่อมอบหมายให้ทำหน้าที่จัดตั้งรัฐบาล เมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ โดยชนะ พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ จากพรรคชาติไทยควยคะแนน ๑๓๓ ต่อ ๕๒ (มีผู้ไม่ออกเสียง ๓๔ คน และไม่มาประชุม ๔๖ คน) เนื่องจากสมาชิกบางส่วนของ "กลุ่มรวมชาติ" (สหพรรค) ได้เดินออกจากการประชุมแล้ว แต่ในที่สุดเมื่อวันที่แถลงนโยบายของรัฐบาลผสมเมื่อ ๒ มีนาคม ๒๕๑๔ ปรากฏว่า สมาชิกส่วนมากไม่ไว้วางใจนโยบายของรัฐบาลควยคะแนนเสียง ๑๕๓ ต่อ ๑๑๑ จึงเป็นอันว่าพรรคประชาธิปไตยและเกษตรกรสังคมซึ่งร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลผสมขึ้นมาต้องพินจากตำแหน่งไป

๒. บทบาทในการจัดตั้งรัฐบาลผสมของสหพรรค

ในขณะที่พรรคการเมืองอื่นคล้อยไปในทางที่เปิดโอกาสให้พรรคประชาธิปไตยมีสิทธิจัดตั้งรัฐบาลก่อนในฐานะที่มีที่นั่งอยู่สูงสุดนั้น กลุ่ม นายทวิช กลิ่นประทุม (หัวหน้าพรรคธรรมสังคม ไม่ได้รับเลือกตั้ง) ซึ่งมีที่นั่งลำดับรองลงมาจากพรรคประชาธิปไตย และเป็นพรรคที่ประชาธิปไตยไม่ต้องการร่วมจัดตั้งรัฐบาลควย เพราะนอกจากเห็นว่านโยบายตรงข้ามแล้ว ยังเห็นว่า เป็นพรรคที่มีภาพพจน์ของพรรคสหประชาไทย หรือ สปท. เก้า^๒ ที่ชัดเจนกว่าพรรคอื่น ทั้งประชาธิปไตยก็โจมตี

^๑ สัมภาษณ์ นิพนธ์ ศศิธร, อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๑๔.
ประมาณ อภิเรกสาร, บันทึกความจำเมื่อข้าพเจ้าเป็นหัวหน้าพรรค (กรุงเทพฯ : จงเจริญการพิมพ์, ๒๕๒๑), หน้า ๔๔ - ๔๕.

^๒ พรรคประชาธิปไตยได้เผยแพร่มาตั้งแต่หาเสียงแล้วว่านโยบายตรงข้ามกับ สปท. เก้า และโดยเฉพาะพรรคธรรมสังคม ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้ให้สัมภาษณ์ นสพ.ประชาธิปไตย ฉบับประจำวันที ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ ว่า เหตุที่พรรคประชาธิปไตยไม่รวมกับพรรคธรรมสังคมนั้น มิใช่เพราะประชาธิปไตยจะตั้งข้อรังเกียจ แต่ประชาชนตั้งข้อรังเกียจ ประชาชนไม่อยากจะรวม เพราะถารวมจะก่อให้เกิดการขัดแย้งกันขึ้นภายในพรรค

พรรคนี้มากได้พยายามอย่างยิ่งที่จะจัดตั้งรัฐบาลให้ได้^๑ โดยหวังว่าจะสามารถดึงเอาพรรคอื่น ๆ ที่เป็นแนวร่วม สปท. เก่า อาทิเช่น สังคมชาตินิยมชาติไทย เกษตรสังคม และพรรคเล็ก ๆ เป็นพันธมิตรแข่งกับพรรคประชาธิปไตยในทุกกรณี ถ้าไม่สามารถเป็นรัฐบาลได้ก็จะเป็นฝ่ายค้านในคณะประชาธิปไตยให้ได้^๒ นอกจากนี้นายทวีซ ฯ เองก็ยืนยันว่า "ผมต้องเป็นรัฐบาล ผมเรียนหนังสือ ผมก็อยากสอบได้ มันไม่มีทางพลาด"^๓ พร้อมกันนั้นก็กล่าวว่าสามารถรวมเสียงได้ถึง ๑๕๐ เสียงแล้ว ในขณะที่พรรคประชาธิปไตยกำลังคิดคดอหามหาพรรคชาติไทย กิจสังคม เกษตรสังคม และพลังใหม่

ทางค่านกลุ่ม พล.ต.ประมาณ อภิเรกสาร หรือ พรรคชาติไทย ซึ่งมีคะแนนเสียงในสภาารอง เป็นลำดับที่ ๓ และเป็นพรรคที่ได้แสดงบทบาทและทำให้ออกมาว่าอยากเป็นรัฐบาล^๔ หลังจากที่พรรคประชาธิปไตยและเกษตรสังคม ได้มีมติคัดค้านไม่ให้เข้าร่วมเป็นพันธมิตรด้วย เพราะว่ายอมรับตามข้อเรียกร้องไม่ได้^๕ เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ แล้ว ก็ได้พยายามติดต่อกับพรรคอื่น ๆ อาทิเช่น กลุ่มพรรคคำสับ (ตามแผนก น.) สังคมชาตินิยม และธรรมสังคม เป็นต้น

^๑ไพโรจน์ โพธิวงศ์ และสุวิทย์ สุทธิจิระพันธ์, การเลือกตั้งทั่วไป มกราคม ๒๕๑๔, จุลสารชุดเบื้องหลังเหตุการณ์ปัจจุบัน, (กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔), หน้า ๗๔ - ๗๖.

^๒ —, "ทางเดินของการจัดตั้งรัฐบาล," ประชาชาติ ๒ (๖ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๗๗-๗๘.

^๓ —, "คอมพิวเตอร์และคางคาว," ประชาชาติ ๒ (๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔) : ๖๘.

^๔ —, "สรุปข่าวในรอบสัปดาห์," ประชาชาติ ๒ (๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔) : ๑๘.

^๕ไพโรจน์ โพธิวงศ์และ สุวิทย์ สุทธิจิระพันธ์, การเลือกตั้งทั่วไป มกราคม ๒๕๑๔, หน้า ๗๕.

^๖พรรคชาติไทยโดยยื่นข้อต่อรองในการจัดตั้งรัฐบาลสมกับพรรคประชาธิปไตย โดยขอตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงสำคัญ อาทิเช่น กลาโหม มหาดไทย และคลัง เป็นต้น พร้อมทั้งต้องให้ พล.ต. ประมาณฯ หัวหน้าพรรคฯ เป็นรองนายกรัฐมนตรีฯ คนที่ ๑ ส่วนนายเสวตา เป็นรองนายกรัฐมนตรี คนที่ ๒ ใน —, "สรุปข่าวรอบสัปดาห์," ประชาชาติ ๒ (๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔) : ๗๖ - ๗๗.

รวมทั้งเชิญร่วมพิจารณาปรึกษาหารือ เพื่อจัดตั้งรัฐบาลผสมเสียงข้างมากแข่งกับพรรคประชาธิปัตย์ ที่บ้าน พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ (เลขาธิการพรรค) เลขที่ ๑๐๕ ซอยราชครู ถนนพลโยธิน ตำบลสามเสนใน เขตพญาไท เป็นประจำ จนกระทั่งได้มีการตกลงร่วมกันตั้งเป็น "กลุ่มร่วมชาติ" และต่อมาเปลี่ยนเป็น "สหพรรค" เมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ และ ๑๐ มีนาคม ๒๕๑๔ ตามลำดับ และมีมติส่งนายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ (หัวหน้าพรรคสังคมนิยม) และนายประมวล กุลมาตย์ (รองหัวหน้าพรรคธรรมสังคม) แข่งขันเป็นประธานสภาฯ และรองประธานสภาตามลำดับ

การเลือกตั้งประธานสภาผู้แทนฯ ในวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ นับเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะนอกจากจะเป็นการ "หยั่งเชิง" ในการหาพันธมิตรสนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาลของกลุ่มพรรคการเมืองต่าง ๆ แล้ว รัฐธรรมนูญมาตรา ๑๓๗^๒ ยังได้ระบุให้อำนาจประธานสภาฯ ไว้อย่างกว้างขวางในการที่จะเสนอชื่อนายกรัฐมนตรี เพื่อจัดตั้งรัฐบาลจะใช้วิธีชาวเสียงอย่างลับหรือเปิดเผย หรือจะเสนอชื่อให้ใครเป็นนายกฯ ก็ได้

เมื่อตำแหน่งประธานสภาฯ มีความสำคัญดังกล่าวและในขณะเดียวกันกลุ่มสหพรรคก็แสดงท่าทีอย่างเปิดเผยจะจัดตั้งรัฐบาล พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งระยะแรกจะเสนอบุคคลจากกลุ่มที่เป็นกลาง เป็นประธานสภาฯ จึงได้ตัดสินใจใหม่ ส่งคนของพรรค คือ นายสมบุญ ศิริธร เขาแข่งขันส่วนกลุ่มที่เป็นกลางได้ส่ง พ.อ.สมคิด ศรีสังคม ผลปรากฏว่า นายประสิทธิ์ฯ จากกลุ่มสหพรรคได้รับเสียงสนับสนุนให้เป็นประธานสภาฯ โดยได้รับคะแนนเสียงเพิ่มเติมจากพรรคกิจสังคม^๓ และแนว

^๑ ประมวล อภิเรกสาร, บันทึกความจำเมื่อข้าพเจ้าเป็นหัวหน้าพรรค, หน้า ๔๓, ๒๗.

^๒ มาตรา ๑๓๗ พระมหากษัตริย์ทรงตั้งนายกรัฐมนตรีคนหนึ่ง และรัฐมนตรีอีกไม่เกินสามสิบคน ประกอบเป็นคณะรัฐมนตรี มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน... ให้ประธานสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี

^๓ พรรคกิจสังคมออกเสียงให้นายประสิทธิ์ฯ โดยอ้างว่า นายสมบุญฯ ไม่เหมาะสม ส่วนพรรคแนวร่วมสังคมนิยม ก็มีเหตุผลไม่ต้องการให้พรรคที่จะเป็นรัฐบาล มีสมาชิกเป็นประธานสภาอีก

ร่วมสังคมนิยม ภัยคะแนเสียง ๑๕๑ เสียง ขณะที่นายสมบุญ ใต้ ๑๐๔ เสียง และ พ.อ. สมคิด ใต้ ๒๐ เสียง จากผลของการแข่งขันชิงชัยในครั้งนี้ นอกจากจะแสดงให้เห็นรูปแบบของการต่อสู้ของกลุ่มพรรคการเมืองใหญ่ ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มประชาธิปไตย และกลุ่มสหพรรคแล้ว ยังเป็นช่วงสำคัญที่ชี้ให้เห็นถึงรูปรัฐบาลผสมที่เด่นชัดในอนาคตด้วย จึงจะโคกลาวต่อไป

หลังจากเลือกประธานสภาเรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการหาเสียงหาผู้เป็นนายกรัฐมนตรี กลุ่มสหพรรคก็เริ่มมีการเคลื่อนไหวอีก ซึ่งการเคลื่อนไหวในครั้งนี้เป็นความพยายามที่จะจัดตั้งรัฐบาลแข่งขันกับพรรคประชาธิปไตย โดยมีพรรคชาติไทย สังคมชาตินิยม และธรรมสังคมน เป็นแกนนำ โดยเฉพาะพรรคชาติไทย ซึ่งเป็นแกนกลางของสหพรรค ได้พยายามหาพันธมิตรโดยส่งสมาชิกที่มีวาทะดี ออกกวนหาเสียงสนับสนุนจากพรรคต่าง ๆ พร้อมกับยื่นข้อเสนอจะให้ทุกพรรคเข้าร่วมเป็นรัฐบาล โดยการแบ่งสรรตำแหน่งรัฐมนตรีตามอัตราส่วนของจำนวนสมาชิกสภา อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะพยายามเท่าใด ทางกลุ่มสหพรรคก็ไม่สามารถหาคะแนเสียงเพิ่มเติมจากที่มีอยู่เดิมคือประมาณ ๑๒๓ เสียงได้ สหพรรคจึงไคมุ่งความสนใจไปที่พรรคกิจสังคม โดยให้ พล.ต.ชาติชายฯ ไปทาบหามพร้อมกับเสนอตำแหน่งนายกรัฐมนตรีให้แก่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ แต่ก็ได้รับการปฏิเสธ พร้อมทั้งยืนยันจะสนับสนุนพรรคประชาธิปไตย

อย่างไรก็ตามทางกลุ่มสหพรรคก็ยังไม่ละความพยายามที่จะจัดตั้งรัฐบาลให้ได้ โดยก่อนที่จะถึงวันประชุมสภาเพื่อหาเสียงหาผู้เป็นนายกฯ ทางพรรคชาติไทยได้ตกลงสมรภูมิตัดกับประธานสภา คือ นายประสิทธิ์ฯ ยืนยันไม่ให้มีการหาเสียงโดยเปิดเผย ให้เป็นเอกสิทธิ์ของประธานสภาที่จะเสนอชื่อนายกฯ ต่อในหลวง* โดยวิธีหยั่งเสียงหานายกฯ จากพรรคที่สามารถรวบรวมเสียงข้างมากได้ด้วยการเสนอรายชื่อสมาชิกที่ให้การรับรองกว่า ๑๐๔ ชื่อ และทางกลุ่มสหพรรคก็ได้ยื่นรายชื่อผู้สนับสนุนสภาแล้ว ๑๓๕ ชื่อ ซึ่งวิธีนี้ พล.ต.ประภาสฯ จะได้รับการเสนอชื่อเป็นนายกฯ หรือถ้าจะมีการหาเสียงในสภาจริง ๆ อย่างชนิดที่หลีกเลี่ยงไม่ได้แล้ว ก็จะต้องเป็นการประชุมลับ

* —, "การหาเสียงคนเป็นนายกฯ ความแน่นอนที่ไม่แน่นอน," ประชาชาติ

ทั้งนี้โดยมีเงื่อนไขว่าถ้ากลุ่มสหพรรคสามารถควบคุมคะแนนเสียงไว้ได้มากพอ พล.ต.ประมาดา จะได้รับการเสนอชื่อเป็นนายกฯ แต่ถ้าไม่สามารถควบคุมคะแนนเสียงไว้ได้มากพอแล้วก็จะเสนอ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ เป็นนายกฯ ทั้งนี้เพราะทางกลุ่มสหพรรคเห็นว่า ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ สามารถเจรจาต่อ รองง่ายกว่าพรรคประชาธิปัตย์ และทาง ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ก็พร้อมที่จะเป็นนายกฯ อยู่แล้ว เพียง แต่ติดอยู่ที่มารยาททางการเมืองและการให้การยืนยันต่อที่สาธารณะไว้หลายครั้งหลายหนว่าพรรค กิจสังคมนั้นสนับสนุนประชาธิปัตย์

ในวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ ประธานสภา ได้เชิญหัวหน้าพรรค รองหัวหน้าพรรค และเลขาธิการพรรคไปพบตามแผนเพื่อทำการข่าวเสียงเลือกนายกฯ แต่จากการที่มีเสียงเรียกร้อง และวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของประธานสภาในลักษณะจะอ้าง เอกสิทธิ์ตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีอยู่ อย่างกว้างขวางจึงทำให้นายประสิทธิ์ฯ ทำอะไรไม่ถนัดนัก จึงได้ประกาศให้มีการพิจารณาเลือก นายกฯ ในการประชุมสภาวันรับตำแหน่งประธานสภาในวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔

ในคืนวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ กลุ่มสหพรรคก็ได้จัดให้มีการประชุมอีกครั้งหนึ่ง และที่สำคัญคือได้วางแผนให้นายประสิทธิ์ฯ เมื่ออ่านพระบรมราชโองการตั้งประธานสภา และประธาน สภา กล่าวรับตำแหน่งแล้ว ให้ปิดประชุม เพราะสิ้นสุดวาระการประชุม จะปล่อยให้มีการอภิปราย ข่าวเสียงเลือกนายกฯ ไม่ได้ แต่ถ้าหากสภายังคงต้องการให้มีการข่าวเสียง ก็ขอให้กำหนดประชุม ในวันต่อไป เพื่อที่จะได้เป็นการประชุมตามระเบียบวาระ ซึ่งสมาชิก ๓๐ คน สามารถเสนอให้ ประชุมลับได้ ซึ่งจะปฏิบัติตามที่กำหนดไว้ข้างต้น ฉะนั้นในวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ หลังจาก ที่นายประสิทธิ์ฯ กล่าวรับตำแหน่งแล้ว ก็กล่าวปิดประชุมตามแผน หลังจากนั้นสมาชิกของพรรคชาติ ไทยและธรรมสังคมนักพากันเดินออกจากสภา การกระทำของประธานสภา ดังกล่าวเป็นผลให้พรรคฯ สมาชิกของพรรคประชาธิปัตย์คัดค้าน และได้ขอให้ประธานสภา เปิดการประชุมต่อไป เพื่อทำการ ข่าวเสียงเลือกนายกฯ ตามกระทู้ควันทันนายสุนทร มาศคิตต์ ยืนยันไว้ ในที่สุดนายประสิทธิ์ฯ ยอมรับ

—, "ทางเดินของการจัดตั้งรัฐบาล," ประชาชาติ ๒ (๖ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๘.

ขอเสนอให้มีการประชุมต่อไป แต่ขอให้เป็นการประชุมลับ พร้อมกันนั้นได้ขอร้องให้ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้อง
 ออกจากที่ประชุม การที่นายประสิทธิ์ฯ กล่าวเช่นนั้น ยิ่งความไม่พอใจให้แก่ประชาชนซึ่งรวมกลุ่ม
 รอฟังผลที่หน้าสภาเป็นอันมาก พ.ต.ต.อนันต์ เสนาชนธิ์ และ คร.ชยันต์ สมุทวนิช ซึ่งมาร่วม
 ค่ายได้วิจารณ์การกระทำของประธานสภาว่า เป็นการไม่ให้เกียรติประชาชน พร้อมกันนั้น พ.ต.ต.
 อนันต์ฯ ก็ได้ขึ้นไปพบเลขาธิการรัฐสภา เจาะขอให้มีการอภิปรายและชาวเสียงอย่างเปิดเผย
 ทางด้านประชาชนก็ได้เดินขบวนขึ้นไปบนรัฐสภา เพื่อเรียกร้องให้สภาเปิดการชาวเสียงโดยเปิดเผย
 ประกอบกับถูกโจมตีจากบรรดาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ เกษตรสังคม พลังใหม่ และแนวร่วม
 สังคมนิยมมา อย่างกว้างขวาง จึงทำให้ นายประสิทธิ์ฯ ต้องยอมทำตามเสียงเรียกร้องของสภาที่ให้
 ชาวเสียงหาผู้จะเป็นนายกฯ โดยเปิดเผย^๒

ผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อให้เป็นนายกฯ คือ ม.ร.ว.เสนีย์ฯ และ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ แต่
 ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ ขอถอนชื่อออกจากการแข่งขันในเวลาต่อมา เมื่อ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ ถอนตัวกลุ่ม
 สหพรรคไค้ส่ง พล.ต.ชาติชายฯ เข้าแข่งขันชนิดยังไม่พร้อม ผลก็คือมีผู้เห็นควรให้ ม.ร.ว.เสนีย์ฯ
 เป็นนายกฯ ๑๓๓ เสียง ให้ พล.ต.ชาติชายฯ ๕๒ เสียง^๓ มีผู้ไม่ออกเสียง ๓๘ เสียง และขาด
 ประชุม ๘๖ คน จึงเป็นอันว่า ม.ร.ว.เสนีย์ฯ ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล หลังจากที่ได้
 พยายามเป็นเวลา ๑๕ วัน

หลังจากนั้นพรรคประชาธิปัตย์ก็เริ่มดำเนินการหาพันธมิตร เพื่อจัดตั้งรัฐบาลใหม่ โดยวิธี
 ออกไปทาบตามพรรคการเมืองทุกพรรค แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จและโดยเฉพาะในช่วงเวลาดังกล่าว

^๑ —, "การชาวเสียงคนเป็นนายกฯ ความแน่นอนที่ไม่แน่นอน," ประชาชาติ, หน้า ๗.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

^๓ สาเหตุที่ พล.ต.ชาติชายฯ ไค้คะแนนเสียงน้อยเพราะสมาชิกบางส่วนของกลุ่มร่วมชาติ
 หรือสหพรรค ไค้เดินออกจากที่ประชุม อังแล้ว.

ได้ปรากฏว่า นายพจน์ สารสิน ได้เข้าพบ ม.ร.ว.เสนีย์ฯ พร้อมกับขอร้องให้ไปทบทวนพรรค
ชาติไทยในการจัดตั้งรัฐบาลผสมโดยอ้างว่า เพื่อเสถียรภาพของรัฐบาล^๑ ซึ่งทั้งพรรคประชาธิปัตย์
และชาติไทยก็แสดงท่าทีว่าจะสามารถเจรจากกลงร่วมกันได้ แต่แล้วพรรคประชาธิปัตย์ก็ประกาศ
ตัดขาดกับพรรคชาติไทยโดยอ้างว่า ไม่สามารถรับเงื่อนไขเกี่ยวกับตำแหน่งรัฐมนตรีของชาติไทยได้

ในที่สัปดาห์พรรคประชาธิปัตย์และเกษตรสังคมนักคิดสนใจจัดตั้งรัฐบาลผสมเสียงข้างน้อยและ
ไต่หูดเกลียดว้ายรายชื่อคณะรัฐมนตรี ต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวลงพระปรมาภิไธยโปรดเกล้าฯ
แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีเมื่อ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔

การกระทำของกลุ่มประชาธิปัตย์ดังกล่าวมีผลทำให้กลุ่มนายทวิธา และ พล.ต.ประมาณ ๗
ซึ่งแสดงท่าทีมาตั้งแต่ต้นแล้วว่า อยากจะเป็นรัฐบาลต้องฉีกหวัง จึงได้นัดประชุมพบปะกันเป็นประจำ
ทุกวัน^๒ เพื่อหาช่องทางลี้ภัยรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ฯ และร่วมกันโจมตี ก็จะได้เห็นได้จากนายทวิธา ได้
โจมตีกลุ่มประชาธิปัตย์ที่จัดตั้งรัฐบาลผสมเสียงข้างน้อยว่าทำเพื่อกลุ่มของตน หวงตำแหน่ง ไม่ยอม
เสียสละเอาประเทศชาติเป็นเครื่องมือทดลอง^๓ ส่วน พล.ต.ประมาณ ๗ ก็กล่าวโจมตีว่า
ประชาธิปัตย์ตั้งรัฐบาลเสียงข้างน้อยก็เพื่อหวังจะยุบสภา พร้อมกันนั้นก็กล่าวว่าทางพรรคประ-
ชาธิปัตย์กำลังหุ่ทุกอย่างเพื่อให้การแถลงนโยบายผ่านสภา^๔ และกำลังกว้านซื้อเสียงจากพรรคกลุ่ม
ต่ำสืบ ลูกพรรคของ "กลุ่มร่วมชาติ" คนละ ๓ แสนบาท เพื่อขอให้ลงมติไว้วางใจในการแถลง
นโยบาย โดยจ่ายล่วงหน้าให้ก่อน ๕ หมื่นบาท ส่วนที่เหลือจะจ่ายหลังจากผ่านการลงมติไว้วางใจ

^๑ —, "การเข้าค่ายเข้าเขมรัฐบาลเสียงข้างน้อย," ประชาชาติ ๒ (๖ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๕

^๒ —, "พล.ต.ประมาณ อภิเษกสาร ยอมรับว่ามีการประชุมพบปะกันทุกวัน," ประชาชาติ (๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔) : ๑.

^๓ ประชาชาติ (๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔) : ๑.

^๔ ประชาชาติ (๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔) : ๑.

แล้ว ในการนี้ได้คิดต่อมายังนายสมชาย อินทรราชูณี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดแพร่ พรรคเสรีชน^๒ นอกจากนี้ยังได้เสนอนโยบายใหม่ซ้อนนโยบายพรรคประชาธิปัตย์ออกมาว่าสามารถถอนฐานทัพทางชาติให้ออกหมดภายใน ๑ ปี ๒ เดือน และถ้ารัฐบาลประชาธิปัตย์ไม่ได้รับความไว้วางใจแล้วกลุ่มสหพรรคสามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ภายใน ๗ วัน^๓ และ พล.ต.ประมาตฯ ก็ได้แสดงว่าไม่เชื่อว่านโยบายของรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ จะเป็นนโยบายจริง และมีหลายเรื่องก็เป็นของเก่าพร้อมกันนั้นก็กล่าวสรรเสริญ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์^๔ เพื่อหาพันธมิตรว่ายอมรับความสามารถของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ในตำแหน่งนายกฯ แต่อย่างไรก็ตาม พรรคชาติไทยจะสนับสนุน ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ให้เป็นนายกฯ หากรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ไม่ได้รับความไว้วางใจจากสภา ทั้งนี้เพราะ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ หนักกว่าและสามารถคุมลูกพรรคได้นิ่งมวลดกว่า^๕ และ พล.ต.ประมาตฯ เองก็ได้ชี้แจงว่า เคยไปทาบถาม ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ขอเชิญให้เป็นนายกฯ ซึ่ง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ก็ไม่ได้ตอบปฏิเสธ^๕ เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของกลุ่มสหพรรคที่พยายามจะหาพันธมิตรจากพรรคกิจสังคม เพราะถ้าพึ่งเพียงคะแนนเสียงจากกลุ่มสหพรรคเท่านั้นจะไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้เลย นอกจากนี้กลุ่มสหพรรคก็ไม่สามารถจะหวังพึ่งคะแนนเสียงจากกลุ่มสังคมนิยมได้ ฉะนั้น ความหวังของกลุ่มสหพรรคจึงอยู่ที่พรรคกิจสังคม

ทางด้านพรรคกิจสังคม ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ได้วิจารณ์นโยบายของ ม.ร.ว.เสนีย์ ว่ายังคลุมเครือและเป็นสองแง่^๖ ซึ่งทางพรรคได้กำหนดให้ ส.ส.แต่ละคนซักถามนโยบายที่เห็นว่ายัง

^๑ ประมาต อติเรกสาร, บันทึกความจำเมื่อข้าพเจ้าเป็นหัวหน้าพรรค, หน้า ๕๕.

^๒ ประชาชาติ (๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔) : ๑.

^๓ ประชาชาติ (๕ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๑.

^๔ ประชาชาติ (๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔) : ๑.

^๕ ประชาชาติ (๕ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๑.

^๖ สยามรัฐ (๑ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๑.

กลุ่มเครือข่ายที่จะออกเสียงไว้วางใจแล้ว ส่วนการร่วมกับรัฐบาลนั้น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ กล่าวยืนยันว่าไม่รวมด้วยอย่างแน่นอน แม้หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์จะเป็นพี่ชายพ่อแม่เดียวกัน หากประชาธิปัตย์ล้มก็ต้องตั้งกันใหม่ "ผมไม่ใช่เจ้าสุภานุวงศ์ ที่จะต้องไปผสมกับใคร" ต่อปัญหาที่ว่าถ้าหากรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ฯ ไม่ได้รับการไว้วางใจและถูกเสนอชื่อให้เป็นนายกรัฐมนตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ กล่าวว่า "ถ้าเป็นไปอย่างนั้นจริง ก็จะต้องขอเวลาศึกษาดูก่อน"^{๒๒} จากท่าทีของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มว่าความหวังของกลุ่มสหพรรคการเมืองประสบความสำเร็จ

นายปรีชา พัฒนถาบุตร รองหัวหน้าพรรคสันติชน หนึ่งในกลุ่มพรรคคำสับ โศกแสดงความคิดเห็นว่าพรรคประชาธิปัตย์ดำเนินนโยบายผิดพลาด ที่พยายามหาเสียงสนับสนุนจากกลุ่มสังคมนิยมฯ อาทิเช่น พรรคแนวร่วมสังคมนิยมฯ และสังคมนิยมฯ เป็นต้น ซึ่งมีนโยบายแตกต่างกันมาก ไม่สนใจหรือพยายามหาทางเจรจาทอรองกับพรรคที่มีนโยบายใกล้เคียงหรือคล้ายคลึงกัน เข้ามาร่วมจัดตั้งรัฐบาล เพื่อจะทำให้รัฐบาลมีเสียงข้างมากเท่าที่ควร ทั้งนี้เป็นเพราะความไม่ลคหิฐินั้นเอง จึงเป็นผลทำให้ฐานะของรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ฯ อ่อนแอ

นอกจากนี้การที่รัฐบาลภายใต้การนำของ ม.ร.ว.เสนีย์ฯ ได้รับมอบหมายงานจากรัฐบาลของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ก่อนได้รับความไว้วางใจจากรัฐสภาทำให้กลุ่มประชาธิปัตย์ได้รับการโจมตีจากกลุ่มสหพรรค และกลุ่มสังคมนิยมอย่างหนัก พล.ต.ประมาทฯ ได้ทำหนังสือความปรารถนารายชื่อพรรคที่ลงนามรับรองเรียกร้องให้รัฐบาล นายสัญญา รักษาการต่อไป พรรคที่ลงนามรับรองหนังสือ นอกจากพรรคในกลุ่มสหพรรคแล้วยังมีพรรคสังคมนิยมฯ ร่วมด้วย ซึ่ง พ.อ.สมคิดฯ หัวหน้าพรรคได้กล่าวถึงเหตุผลที่รวมคัดค้านเป็นเพราะมีความคิดเห็นตรงกัน ภายหลังจากไปรับประทานอาหารร่วมกับกลุ่มสหพรรคที่โรงแรมเอราวัณ^{๒๓} ทางด้านพรรคแนวร่วมสังคมนิยม นายพรชัย

^{๒๒} ประชาธิปไตย (๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔) : ๑.

^{๒๓} สยามรัฐ (๑ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๑.

^{๒๔} สยามรัฐ (๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔) : ๑.

^{๒๕} ประชาชาติ (๒ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๑.

แสงชัย เลขาธิการก็ได้ออกแถลงการณ์คัดค้านการเข้าบริหารงานราชการแผ่นดินของรัฐบาลกลุ่ม
ประชาธิปไตย เมื่อ ๓ มีนาคม ๒๕๑๔ ว่ายังไม่ได้รับความไว้วางใจจากสภาตามรัฐธรรมนูญมาตรา
๓, ๑๔๓ และ ๑๔๕^๑

เกี่ยวกับท่าทีของกลุ่มสังคมนิยมก่อนนโยบายใหม่ของรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ฯ นั้น ทางค่าน
พรรคแนวร่วมสังคมนิยมฯ นายแคล้ว นรปติ หัวหน้าพรรค ได้ประกาศมติของคณะกรรมการพรรค
ไม่ไว้วางใจรัฐบาลกลุ่มประชาธิปไตย เนื่องจากไม่รับเงื่อนไขของพรรคที่ได้เสนอไป^๒ ส่วนพรรค
สังคมนิยมฯ นายสนอง บุญโยทยาน เลขาธิการพรรคก็ได้ประกาศไม่ไว้วางใจรัฐบาลของกลุ่ม
ม.ร.ว.เสนีย์ฯ เช่นกันโดยอ้างว่านโยบายไม่สอดคล้อง และไม่รักษามวลประโยชน์ของประชาชน^๓
จากท่าทีของกลุ่มสังคมนิยมดังกล่าวทำให้ความหวังของกลุ่มประชาธิปไตยที่จะได้รับคะแนนเสียงสนับสนุน
จากกลุ่มสังคมนิยมเหลือน้อยลง หรือเกือบไม่มี ยกเว้นพรรคพลังใหม่ที่ยังคงประกาศเจตนารมณ์
สนับสนุนอยู่ และในทางตรงข้ามกลับทำให้ความหวังของกลุ่มสหพรรคที่จะล้มรัฐบาลใหม่แทนไกล
ประสพผลสำเร็จยิ่งขึ้น ซึ่ง ม.ร.ว.เสนีย์ฯ ถึงกับปรารถนาออกมาว่า "โอกาสที่จะตั้งรัฐบาลมีน้อย
เต็มที"^๔

ในที่สุดรัฐบาลผสมประชาธิปไตย และเกษตรสังคมก็ได้แถลงนโยบายเพื่อขอความไว้วาง
ใจจากสภาผู้แทนราษฎร เมื่อ ๖ มีนาคม ๒๕๑๔ โดย ม.ร.ว.เสนีย์ฯ นายกรัฐมนตรีเป็นผู้อ่าน
คำแถลงนโยบายรวม ๑๓ ข้อ ซึ่งก็ได้ถูกอภิปรายซักถามและโจมตีจากสมาชิกสภาผู้แทนฯ กลุ่ม
สหพรรคมากมาย อาทิเช่น นายนิพนธ์ ศศิธร^๕ รองหัวหน้าพรรคธรรมสังคม ได้อภิปรายซักถาม

^๑สยามรัฐ (๔ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๑.

^๒ประชาชาติ (๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔) : ๑.

^๓ประชาชาติ (๑ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๑.

^๔ประชาธิปไตย (๕ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๑.

^๕นิพนธ์ ศศิธร, รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร. ครั้งที่ ๓/๒๕๑๔ (สามัญสมัย
แรก) วันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๑๔, หน้า ๔๘ - ๕๑.

เป็นคนแรก สรุปได้ว่านโยบายของรัฐบาลมีจุดยืนไม่แน่นอน กลุ่มเครือข่ายโดยเฉพาะนโยบายด้านเศรษฐกิจที่อ้างว่าจะดำเนินนโยบายสังคมนิยมประชาธิปไตยนั้น แท้จริงก็เป็นทุนนิยมและที่สำคัญการเป็นรัฐบาลเสียงข้างน้อยนั้นหากของควยหลักประชาธิปไตย ถ้าหากว่ารัฐบาลเอง ไม่มีเสียงข้างมากในสภายังช่วยตัวเองไม่ได้ในทางการเมือง ในรัฐสภาแล้ว จะไปแก้ปัญหาเศรษฐกิจ คือปากท้องของประชาชนให้เป็นผลสำเร็จได้อย่างไร

ผู้ที่ได้รับอนุญาตจากประธานสภาให้อภิปรายคนต่อมา คือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ หัวหน้าพรรคกิจสังคมซึ่งเป็นพรรคที่ได้ประกาศว่าจะสนับสนุนให้ความไว้วางใจพรรคประชาธิปไตยโดยอภิปรายอย่างรุนแรง^๑ โดยกล่าวว่า^๒ ในส่วนตัวแล้วไม่เชื่อต่อความสามารถของรัฐบาลประชาธิปไตยว่าจะบริหารประเทศได้และเมื่อได้เห็นตัวรัฐมนตรีและอ่านนโยบายหลายเที่ยวแล้ว ก็ยิ่งคลายความเชื่อต่อพรรคประชาธิปไตยลงจนไม่มีอะไรเหลืออยู่ โดยเฉพาะนโยบายเมื่ออ่านแล้วก็ไม่เห็นว่าจะทำให้ชีวิตดีขึ้นกว่าเดิม เพราะนโยบายไม่ได้กำหนดความแน่นอน แม้กระทั่งตัวเลข แต่จะทำให้ประชาชนเพียงกลุ่มเดียวคือ กลุ่มประชาธิปไตยเท่านั้นที่ขึ้น นอกจากนี้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ ยังโจมตีอีกว่า บรรดาผู้แทนราษฎรทั้งหลายที่มีใจสังกัดพรรคประชาธิปไตย ได้ถูกโจมตีเมื่อตอนหาเสียงว่าเลวทราม และไม่มีควมบริสุทธิ์หมดทุกคน แม้กระทั่งองหัวหน้าพรรค และไม่ยกเว้นแม้กระทั่งผู้หญิงที่สมัครรับเลือกตั้งก็ถูกกล่าวหาว่าเป็นเมียข้อยหัวหน้าพรรค อย่างไรก็ตาม หัวหน้าพรรคกิจสังคมก็กล่าวจะให้การสนับสนุนแต่มีข้อควยศรัทธาหรือลุ่มหลงแค่ประการใด

นายแคล้ว นรปติ^๓ หัวหน้าพรรคแนวร่วมสังคมนิยมฯ กลุ่มสังคมนิยมได้ประกาศว่าไม่พอใจและไม่ขอสนับสนุนรัฐบาล เพราะหลังจากดูนโยบายแล้วเห็นว่ามีได้ปฏิบัติตามข้อเสนอที่ทางพรรคให้ไว้แต่น้อย

^๑ —, "การคว่ารัฐบาลเสียแล้วใครจะโค่นคว่าต่อไป," ประชาชาติ

๒ (๒๐ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๘.

^๓ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร, หน้า ๕๓ - ๕๔.

^๔ แคล้ว นรปติ, รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร, หน้า ๔๐ - ๔๕.

พ.อ.สมคิด ศรีสังคม^๑ หัวหน้าพรรคสังคมนิยมฯ กลุ่มสังคมนิยมกล่าวว่าโดยที่นโยบายของพรรคสังคมนิยมฯ ไม่มีสิ่งใดที่ตรงกับนโยบายของพรรคประชาธิปไตย หรือเกษตรสังคมนิยม จึงไม่สามารถที่จะให้การสนับสนุนได้ และยิ่งได้กล่าวอีกว่ารัฐบาลถึงเอาสถาบันพระมหากษัตริย์มาเกี่ยวข้องกับการเมือง ขณะเริ่มจัดตั้งรัฐบาลใหม่ ซึ่งพฤติกรรมนี้สำคัญเท่ากับนโยบาย เพราะจะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความบริสุทธิ์ใจของรัฐบาล

พล.ต.ประมาณ อภิเรกสาร^๒ ได้คัดค้านนโยบายของพรรคประชาธิปไตยว่าไม่มีความแน่นอนจึงไม่สามารถยอมรับได้ และเมื่อค้นหาเสียงที่โจมตีสมาชิกพรรคอื่นให้เกิดการแตกแยกไม่เคยสร้างความสามัคคี

ทางด้านรัฐบาลโดยเฉพาะนายชวน หลีกภัย รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรมได้กล่าวว่าเท่าที่มีการซักถามนโยบายของรัฐบาลมาตั้งแต่ในอดีต ไม่เคยมียุคใดที่การซักถามจะมีความรุนแรง เขี้ยยกหยาม คุกคาม คุกคาม และก้าวร้าวเช่นครั้งนี้ การที่สภาจะลงมติไว้วางใจหรือไม่ไว้ซึ่งจะมีขึ้นในโอกาสต่อไป ขออย่าได้คิดว่าพรรคประชาธิปไตยขอความเห็นใจ ขอความสงสาร อย่าได้กระทำการสิ่งนั้นไปด้วยความเกรงใจ เห็นใจ และสงสาร นอกจากนี้นายชวนฯ ยังกล่าวอีกว่า การที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ จะลงมติรับรองไว้วางใจเพราะได้ให้คำมั่นสัญญาไว้แล้วนั้น เขาเห็นว่าจะไม่เป็นการเสียหายที่จะเปลี่ยนใจได้ และถ้าหากรัฐบาลไม่ได้รับความไว้วางใจ ตัวเขาเองและเพื่อนจะโยกก่อนอื่น ส่วนนายบุญชู โรจนเสถียร ที่กล่าวว่าจะต้องรับรองก็เพราะมติของพรรคกิจสังคม และมีความรู้สึกว่าเป็นมาป็นนั้น ก็อย่าได้รับรองและถ้าหากจะมีบาปและกรรมตามทัน ก็อย่าได้เข้าใจว่าเป็นเพราะรับรองรัฐบาล แต่เป็นเพราะนายบุญชูฯ สร้างมาตั้งแต่รัฐบาลชุดก่อน ๆ"

การประชุมสภาได้สิ้นสุดลงเมื่อเวลาประมาณ ๒๑.๐๕ น. ต่อจากนั้น นายประสิทธิ์ฯ ประธานสภา ได้อ่านประวัติของนายพินิจ จันทรสุรินทร์ สมาชิกสภาผู้แทนฯ พรรคธรรมสังคมนิยมที่เสนอ

^๑สมคิด ศรีสังคม, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕ - ๖๓.

^๒ประมาณ อภิเรกสาร, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๕ - ๗๔.

^๓ชวน หลีกภัย, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๑ - ๑๕๖.

ให้มีการลงคะแนนลับในการไว้วางใจรัฐบาลหรือไม่ โดยมีสมาชิกสภาผู้แทนฯ พรรคธรรมสังคมอีก ๓๐ คน ลงนามรับรอง แม้จะได้มีการคัดค้านให้มีการลงคะแนนอย่างเปิดเผย แต่นายประสิทธิ์ ำ ก้ออ้างว่าเป็นเอกสิทธิ์ของผู้เสนอตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.๒๕๑๗ มาตรา ๑๖๐^๑ และก็เป็นต้องมีการลงคะแนนลับ ผลของการลงมติปรากฏว่ารัฐบาลไม่ได้รับความไว้วางใจ ๑๕๒ ต่อ ๑๑๑ เสียง (ไม่ออกเสียง ๓ เสียง) บัตรเสีย ๑ เสียง และส่งของเปล่าไม่มีบัตร ๑ เสียง) จึงเป็นอันว่ารัฐบาลประชาธิปไตยและเกษตรกรสังคมต้องพ้นจากตำแหน่ง ไปตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๔๗ วรรค ๒^๒

สำหรับเบื้องหลังที่ทำให้รัฐบาลเสียงข้างน้อยของพรรคประชาธิปไตยและเกษตรกรสังคมไม่ได้รับความไว้วางใจจากสภา ประการหนึ่ง เป็นผลมาจากคำอภิปรายของนายชวน หลีกภัย รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม พรรคประชาธิปไตยที่กล่าวในลักษณะไม่สนใจคะแนนเสียงสนับสนุนจากพรรคนอกกลุ่มประชาธิปไตย และเกษตรกรสังคม โดยเฉพาะจากพรรคกิจสังคม จึงมีผลทำให้กลุ่มสหพรรคซึ่งได้รวบรวมคะแนนเสียงสำหรับเตรียมโค่นล้มรัฐบาลประชาธิปไตยและเกษตรกรสังคมไว้อาจจำนวนหนึ่งแล้ว (แต่ยังไม่เพียงพอ) ได้รับความเสียงเพิ่มเติมจากพรรคกิจสังคมซึ่งกำลังหาสาเหตุที่จะไม่สนับสนุนอยู่แล้ว จนทำให้รัฐบาลประชาธิปไตยและเกษตรกรสังคมไม่ได้รับความ

การประชุมวุฒิสภา การประชุมสภาผู้แทนราษฎร และการประชุมร่วมกันของรัฐสภายอมเป็นการเปิดเผยตามลักษณะที่กำหนดไว้ในข้อบังคับการประชุมของแต่ละสภา แต่หากคณะรัฐมนตรีหรือสมาชิกของแต่ละสภา หรือสมาชิกของทั้งสองสภารวมกันแล้วแต่กรณีร้องขอให้ประชุมลับก็ได้

^๒ รัฐมนตรีที่คณะพ้นจากตำแหน่งเมื่อ (๒) ไม่ได้รับความไว้วางใจตามมาตรา ๑๔๘ หรือมาตรา ๑๔๖ มาตรา ๑๔๘ ระบุว่า คณะรัฐมนตรีที่จะเข้าบริหารราชการแผ่นดิน ต้องแถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎร เพื่อขอความไว้วางใจ มติให้ความไว้วางใจต้องมีคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกที่มาประชุม

ไว้วางใจในที่สุด

เมื่อกลุ่มสหพรรคและพรรคการเมืองอื่นร่วมกันโค่นล้มรัฐบาลประชาธิปไตย และเกษตรสังคมนั้นเป็นผลสำเร็จแล้ว ในเวลากลางคืนของวันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๑๔ นั้นเอง กลุ่มสหพรรคซึ่งมีพรรคชาติไทยและธรรมสังคมนั้นเป็นแกนกลาง ก็จัดให้มีการประชุมสมาชิกที่บ้าน พล.ต.ประมาณฯ ซึ่งที่ประชุมได้มีมติสนับสนุนให้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์^๒ เป็นนายกฯ พล.ต.ประมาณ อภิเรณูสาร เป็นรองนายกฯ และรัฐมนตรีกลาโหม^๓ และให้ม.ร.ว.คึกฤทธิ์^๔ ซึ่งจะประกอบรัฐบาลผสมอย่างไร แบบไหนขอให้เป็นเรื่องของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์^๕ พร้อมกันนั้นทางพรรคชาติไทยก็ได้มอบหมายให้พรรคธรรมสังคมนั้นไปติดต่อหา ม.ร.ว.คึกฤทธิ์^๖

ทางบ้านพรรคกิจสังคมซึ่งมี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์^๗ เป็นหัวหน้าพรรค กำลังอยู่ในระหว่างการคาดหมายของวงการเมืองทั่วไปว่าอยู่ในฐานะจะเป็นนายกฯ คนต่อไป ก็ยอมรับก่อนที่พรรคประชาธิปไตยจะถูกโค่นล้มว่าเคยถูก พล.ต.ชาติชายฯ และนายทวีธา ทาบามาให้เป็นนายกฯ ล่วงหน้ามาก่อน ๑ สัปดาห์ ที่จะมีการลงมติไม่ไว้วางใจ^๘ ภายหลังจากที่ได้จัดให้มีการประชุมสมาชิกพรรคเมื่อ ๗ มีนาคม ๒๕๑๔ ทางพรรคก็ได้มีมติให้ร่วมกับพรรคอื่นพิจารณาจัดตั้งรัฐบาล โดยมอบหมายให้นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ รองหัวหน้าพรรค เป็นผู้คอยทำหน้าที่ติดต่อกับพรรคอื่น ๆ

^๑ สัมภาษณ์ นันทิ ศศิธร, อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ, ๕ เมษายน และ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๒๒.

^๒ สละ ลิขิตกุล, คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกฯ ชีวิตและงาน, หน้า ๑๐๘ และ ประชาชาติ (๘ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๑.

^๓ ประชาชาติ (๘ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๑.

^๔ ประชาชาติ (๘ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๑.

^๕ สละ ลิขิตกุล, คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกฯ ชีวิตและงาน, หน้า ๑๐๘.

^๖ ประชาชาติ (๘ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๑.

เพื่อป้องกันความสับสน ซึ่งนายบุญเท่งฯ ก็ได้ชี้แจงนโยบายว่า ทางพรรคกิจสังคมจะพิจารณานโยบาย
ผสม และการกำหนดตัวรัฐมนตรีว่าจะต้องพิจารณาบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในการบริหาร
ประเทศ โดยไม่มีความจำเป็นต้องจัดสรรตามโควตาของพรรค^๑ และ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ ก็ยืนยันว่า
ยินดีจะร่วมกับพรรคอื่นจัดตั้งรัฐบาล^๒ แต่ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่า นโยบายจะต้องดำเนินในรูป
สหนโยบาย กล่าวคือ นำเอานโยบายของพรรคต่าง ๆ มาผสมผสานกันโดยถือเอาปัญหาทางคาน
เศรษฐกิจโดยเฉพาะเกี่ยวกับค่าครองชีพสูงและโจรผู้ร้ายเป็นความสำคัญอันดับแรกที่จะต้องรีบแก้ไข
โดยเร็ว ประการที่สอง ตำแหน่งรัฐมนตรีจะต้องไม่มีการจัดสรรโควตาตามจำนวนที่นั่งของพรรค
แต่จะถือเอาความสามารถและความเหมาะสมของแต่ละบุคคลเป็นเกณฑ์ตัดสิน^๓

เมื่อทางพรรคกิจสังคมเปิดโอกาสดังกล่าว นายทวิชา หัวหน้าพรรคธรรมสังคม จึงได้ไป
ติดต่อทบทวนนายบุญเท่งฯ ในตอนเย็นของวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๑๔ และในตอนกลางคืน คือ ประ-
มาณเวลา ๒๑.๐๐ น. ก็ยังได้เดินทางไปติดต่อทบทวนของเชิญให้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ เป็นนายกฯ
ที่บ้านพักด้วยตนเองอีกครั้งหนึ่ง โดยยอมรับเงื่อนไขของพรรคกิจสังคมทุกประการ ซึ่ง ม.ร.ว.
คึกฤทธิ์ฯ ก็ตอบตกลงรับตำแหน่งดังกล่าว^๔ โดยให้เหตุผลว่า "ตนเองได้ปฏิบัติไปตามคำพูดทุกอย่าง
แล้ว คือ จะไม่แข่งขันกับ ม.ร.ว.เสนีย์ฯ มีแต่จะให้การสนับสนุนจัดตั้งรัฐบาล เมื่อ ม.ร.ว.เสนีย์ฯ
ไม่สามารถเป็นรัฐบาลได้ ตนเองก็พร้อมจะรับตำแหน่งนี้เพื่อบริหารประเทศชาติต่อไป^๕ นอกจากนี้
นายทวิชา ยังแจ้งให้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ ทราบอีกว่า นายประสิทธิ์ฯ ประธานสภาฯ ขอเชิญหัวหน้า
พรรคกิจสังคมและชาติไทยพบปะเพื่อปรึกษาหารือในการจัดตั้งรัฐบาลด้วย

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^๒ ประชาชาติ (๘ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๑.

^๓ เรื่องเดียวกัน.

^๔ เรื่องเดียวกัน.

^๕ สยามรัฐ (๘ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๑.

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ พร้อมด้วยบุคคลสำคัญของพรรคไทแก่ นายประกายเพชร อินทุโสภณ นายเกษม ศิริสัมพันธ์ นายโกศล ไกรฤกษ์ เป็นต้น ได้เดินทางไปยังบ้านพักของนายประสิทธิ์ฯ ที่ ตำบลบางขนาก จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อ ๔ มีนาคม ๒๕๑๔ เวลา ๑๔.๓๐ น. ต่อมาอีกประมาณ ครึ่งชั่วโมง คือ ประมาณเวลา ๑๕.๐๐ น. นายทวิธา พร้อมด้วยบุคคลสำคัญของพรรคไทแก่นาย สถาปน ศิริวัณษ์ ก็เดินทางมาร่วมด้วย ส่วนทางคานพรรคชาติไทยกำหนดว่า พล.ต.ชาติชายฯ จะไปสมทบแต่ปรากฏว่ามีได้ไปตามนัดหมาย การพบปะเจรจาปรึกษาหารือใช้เวลาประมาณ ๑ ชั่วโมง ผลปรากฏว่า ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ ตกลงใจที่จะรับตำแหน่งนายกฯ โดยขอร้องให้ทุกฝ่ายร่วมกันจัดตั้ง รัฐบาลในรูปแบบ "รัฐบาลผสมแห่งชาติ" โดยจะไม่มีฝ่ายค้าน และให้กระทำด้วยความรวดเร็ว โดยมิ เห็นแก่ผลประโยชน์ทั้งส่วนตัวและพรรค พร้อมกันนั้นได้มีการตกลงแบ่งปันหน้าที่กัน ระหว่างพรรค กิจสังคมและธรรมสังคมออกติดต่อกับทามหาหยัง เสียงตัวบุคคลที่จะเป็นนายกฯ จากพรรคต่าง ๆ โดย พรรคกิจสังคมจะติดต่อกับพรรคประชาธิปไตยและเกษตรสังคม ส่วนพรรคที่เหลือให้เป็นหน้าที่ของพรรค ธรรมสังคมทางคานประธานสภาฯ ก็รับจะเชิญหัวหน้าพรรคต่าง ๆ มาปรึกษาหารือและหาเสียงหา ผู้เป็นนายกฯ โดยจะถือแบบเดียวกับกาวเสียง ม.ร.ว.เสนีย์ฯ เป็นนายกฯ แต่ครั้งหลังนี้จะแก้ ปัญหาเกี่ยวกับความไว้วางใจรัฐบาลใหม่ โดยอาจจะขอลายเซ็นชื่อสมาชิกสภาผู้แทนฯ ทั้งหลายที่ สนับสนุนนายกฯ ไว้ด้วยเพื่อเป็นข้อพิจารณา^๑ เกี่ยวกับข้อเสนอของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ ที่จะจัดตั้ง รัฐบาลผสมแห่งชาตินั้น พรรคประชาธิปไตย พลังใหม่และกลุ่มสังคมนิยมฯ ได้ตอบปฏิเสธที่จะเข้า ร่วมด้วย โดยให้เหตุผลว่าไม่เคยมีสิ่งดังกล่าวมาก่อนและเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้มี ฝ่ายค้าน^๒

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๑๔ กลุ่มสหพรรคไทจัดให้มีประชุมเพื่อปรึกษาหารือจัดตั้ง รัฐบาลผสมอีกครั้งหนึ่งที่โรงแรมอินทราวิภา^๓ โดยมี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ เป็นประธานที่ประชุม

^๑ สยามรัฐ (๔ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๑.

ประชาชาติ (๔ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๑.

^๒ สยามรัฐ (๑๐ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๑.

ปรากฏว่ามีพรรคการเมืองมาร่วม ๑๒ พรรค คือ พรรคกิจสังคม พรรคสังคมนิยม พรรคชาติ-นิยม ประชาธรรม สันติชน พลังประชาชน พันธุ์ชาติไทย แผนดินไทย เสรีชน แรงงาน และพรรค-ไทย ที่ประชุมมีมติสนับสนุนให้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี รวมทั้งให้เป็นผู้มีสิทธิพิจารณา สหนโยบายขั้นสุดท้ายภายหลังจากที่บุคคลสำคัญจากพรรคธรรมสังคมนิยมและกิจสังคม อาทิเช่น ดร. นิพนธ์ และนายบุญชู^๒ เป็นต้นใครร่างเรียบร้อยแล้ว และพิจารณาคัดเลือกบุคคลที่จะมาเป็นรัฐมนตรี รวมคณะจากพรรคแต่ละพรรคที่เสนอ มาชนิกไม่จำกัดจำนวน^๑ โดยกำหนดให้แต่ละพรรคเสนอ^๒ รายชื่อบุคคลที่เหมาะสมจะเป็นรัฐมนตรีมาภายในวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๑๔ เวลา ๑๒.๐๐ น. สำหรับ คณะบุคคลที่ร่างสหนโยบายให้แล้วเสร็จภายในวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๑๔ ซึ่ง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ กล่าวว่า เมื่อได้ทั้งรายชื่อบุคคลและสหนโยบายแล้ว จะนำทั้งสองประการดังกล่าวมาพิจารณา ควบคู่กัน โดยจะพิจารณาสหนโยบายก่อน หลังจากนั้นจะนำรายชื่อบุคคลมาพิจารณาว่าจะเหมาะสม สามารถบริหารให้เป็นไปตามนโยบายได้หรือไม่^๓ นอกจากนี้ นายประโฑษ ศรีชินพงศ์ เลขาธิการ พรรคเสรีชน ซึ่งเป็นพรรคหนึ่งในกลุ่มพรรคต่ำสิบ ได้กล่าวว่า การประชุมครั้งนี้ทุกพรรคได้ดำเนินการให้สมาชิกยื่นข้อเสนอสนับสนุนให้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เป็นนายกฯ ด้วย^๔ จึงเป็นอันว่ารัฐบาลผสม ชุดใหม่ซึ่งมี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เป็นนายกฯ ได้รวมกันอย่างหนาแน่นแล้ว ๑๓๘ เสียง

อย่างไรก็ตามแม้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ จะได้รับสิทธิให้เป็นผู้พิจารณาคัดเลือกบุคคลที่จะเป็น รัฐมนตรีจากพรรคต่าง ๆ ที่เสนอมาเพียงผู้เดียว แต่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ก็มีใ้กระทำโดยลำพัง ได้ขอเชิญนายทวีธา หัวหน้าพรรคธรรมสังคมนิยม และ พล.ต.ประมาตย์ หัวหน้าพรรคชาติไทยร่วม

^๑สัมภาษณ์ นิพนธ์ ศศิธร, อ้างแล้ว.

^๒สัมภาษณ์ บุญชู โรจนเสถียร, อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง, ๒๑ พฤษภาคม

๒๕๒๒.

^๓สยามรัฐ (๑๑ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๑.

ประชาชาติ (๑๑ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๑.

^๔ประชาชาติไทย (๑๑ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๑.

^๕เรื่องเดียวกัน.

ปรึกษาด้วย โดยให้เหตุผลว่าเพื่อความถูกต้องและป้องกันข้อครหาในทาง^๑ เกี่ยวกับกรณีนี้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ฯ ก็ได้อกล่าวยืนยันในสภาผู้แทนราษฎรฯ เมื่อ ๑๔ มีนาคม ๒๕๑๔ ว่า

...ตามข้อเท็จจริงปรากฏว่า ในการเลือกตัวคณะรัฐมนตรี กระผมไม่ได้นั่งคิดอยู่คนเดียว มี
ท่านหัวหน้าพรรคอื่น ๆ และตัวแทนของพรรคอื่น ๆ ที่จะรวมเป็นรัฐบาลผสมนี้มาพบปะหรือมา
นั่งพูดคุยกันอยู่ มาถึงพิจารณาหลายท่าน...๒

การพิจารณาได้เริ่มตั้งแต่วันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๑๔ โดยนายทวีธา เปิดเผยว่า พรรค-
ธรรมสังคมนเสนอรายชื่อ ๑๒ คน พรรคกิจสังคม ๑๒ คน พรรคชาติไทย ๔ คน สังคมชาตินิยม ๓
คน และกลุ่มตัวลับ ๑๐ คน^๓ ซึ่ง ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ฯ กล่าวว่า รายชื่อที่เสนอมานี้ให้พิจารณา
"จำนวนมากพอสมควรทีเดียว"

ในวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๑๔ นายประสิทธิ์ฯ ประธานสภา ไต่ถามประชุมสภาเพื่อชาว
เสียงหายผู้จะเป็นนายกฯ เมื่อเริ่มประชุม นายประสิทธิ์ฯ ได้แจ้งให้สมาชิกทราบว่า การประชุมใน
วันนี้เป็นการปรึกษาหารือภายใน เพื่อชาวเสียงหายผู้ที่จะเป็นนายกฯ จึงขอให้สมาชิกเสนอชื่อบุคคล
ที่เห็นสมควรโดยจะไม่มีระเบียบ หรืออุทติแต่ประการใด นายเปรม มาลากุล ณ อยุธยา พรรค-
สังคมนิยมฯ ได้เสนอ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ฯ และนายสุทัศน์ เงินหมื่น พรรคสังคมนิยมฯ เช่นเดียวกัน
ได้เสนอ พ.อ. สมคิด ศรีสังคม เป็นคู่แข่งชั้น ผลของการลงมติปรากฏว่า ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ฯ ได้รับความ
สนับสนุนให้เป็นนายกฯ คนต่อไป ด้วยคะแนนเสียง ๑๓๕ ต่อ ๕๕ เสียง หลังจากนั้นประธาน
สภาฯ ก็ปิดประชุม จึงเป็นอันว่า ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ฯ ได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกส่วนใหญ่ให้
เป็นนายกฯ และได้มีประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้ง เมื่อ ๑๔
มีนาคม ๒๕๑๔

^๑สยามรัฐ ๑๒ (มีนาคม ๒๕๑๔) : ๑.

^๒ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร, ครั้งที่ ๔/๒๕๑๔
(สำเนาฉบับแรก) วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๑๔, หน้า ๒๗๕.

^๓ประชาชาติ ๑๒ (มีนาคม ๒๕๑๔): ๑.

เกี่ยวกับการลงมติสิ่งที่น่าสนใจก็คือ เมื่อนับคะแนนเสียงของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ และ พ.อ.สมคิด ศรีสังคม แล้ว รวมเป็น ๑๔๔ เสียง จากจำนวนสมาชิกที่มาประชุม ๒๒๒ คน (ขาดประชุม ๗ คน) ที่ไม่ออกเสียง คือ พรรคประชาธิปัตย์ ๒๗ เสียง เกมตรสังคม ๑๔ เสียง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ๑ เสียง ประธานสภา ๑ เสียง พรรคอหิปัตย์ ๒ เสียง รวมผู้ไม่ออกเสียง ๕๑ เสียง ฉะนั้น เมื่อรวมกับผู้ออกเสียงแล้วจำนวนทั้งหมดจะมีถึง ๒๘๕ เสียง ซึ่งมากกว่าจำนวนผู้มาประชุมทั้งหมด ๒๒๒ เสียง จากผลของการนับคะแนนที่ผิดพลาดดังกล่าวนี้ได้อำนาจให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ และการทักท้วงอย่างมากมายทั้งในและนอกสภา อย่างไรก็ตาม นายประสิทธิ์ฯ ได้ยืนยันว่าการนับคะแนนเป็นไปอย่างถูกต้องแล้ว และประเด็นใหญ่ของการหาเสียงในครั้งนี้ เป็นเพียงเพื่อหาผู้ที่จะเป็นนายกฯ โดยถือเอาบุคคลที่ได้รับคะแนนเสียงสนับสนุนมากที่สุด เพื่อเป็นหลักในการพิจารณาและเสนอชื่อเพื่อกองบั้งคมทุลา เท่านั้น^๑

ในที่สุด ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ก็จัดตั้งรัฐบาลผสมชุดใหม่เป็นผลสำเร็จ โดยได้มีประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง เมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๑๔ และได้นำคณะรัฐมนตรีเข้าเฝ้าถวายสัตย์ปฏิญาณเมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๑๔ โดยมีรัฐมนตรีว่าการและรัฐมนตรีช่วยรวม ๒๕ คน คำรงตำแหน่ง ๒๒ ตำแหน่ง มาจากพรรคต่าง ๆ รวม ๗ พรรค และยังมีตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่างที่ยังไม่ได้บรรจุอีก ๕ คน หรือ ๕ ตำแหน่ง^๒ ได้แก่รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๑๔ มีประกาศแต่งตั้ง นายไชยศิริ เรื่องกาญจนเศรษฐ์ หัวหน้าพรรคประชาธรรม คำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ จึงเป็นอันว่ารัฐมนตรีว่าการและรัฐมนตรีช่วยมี ๒๒ นาย คำรงตำแหน่ง ๒๗ ตำแหน่ง มาจากพรรคการเมืองต่าง ๆ รวม ๘ พรรค

^๑ _____, "ตั้งรัฐบาล ยกที่ ๒ ก็ยังนำเนา," ประชาชาติ ๒ (๒๗ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๕.

^๒ รัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๗๓ กำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงตั้งนายกรัฐมนตรีคนหนึ่งและรัฐมนตรีอีกไม่เกิน ๓๐ คน ประกอบเป็นคณะรัฐมนตรี มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน



คังปรากฏรายละเอียดดังนี้

๑) พรรคกิจสังคมมีสมาชิก ๑๘ คน ได้ตำแหน่ง ๕ คน เป็นนายก ๑ คน รัฐมนตรี-
วาทกร (รมต.) ๓ คน และรัฐมนตรีช่วยวาทกร (รมช.) ๑ คน

๒) พรรคธรรมสังคมมีสมาชิก ๔๕ คน ได้ตำแหน่ง ๕ คน เป็น รมต. ๒ คน และ
รมช. ๓ คน

๓) พรรคชาติไทยมีสมาชิก ๒๘ คน ได้ตำแหน่ง ๒ คน เป็นรองนายกรัฐมนตรี และ
รมต. ๑ คน และ รมช. ๑ คน

๔) พรรคสังคมนิยมมีสมาชิก ๑๖ คน ได้เป็น รมช. ๒ คน

๕) พรรคสันติชน มีสมาชิก ๔ คน ได้ตำแหน่ง ๒ คน รมต. ๑ คน และ รมช.

๑ คน

๖) พรรคประชากรธรรม มีสมาชิก ๒ คน ได้เป็น รมช. ๑ คน

๗) พรรคไท มีสมาชิก ๔ คน ได้เป็น รมช. ๑ คน

๘) พรรคพลังประชาชนมีสมาชิก ๒ คน ได้เป็น รมช. ๑ คน

(ตามผนวก ข.)

ทางคานสนนโยบายสำหรับแถลง ขอความไว้วางใจจากสภาฯ ก็ได้ถูกจัดพิมพ์และเสนอ
ต่อประธานสภาฯ ซึ่งประธานสภาฯ ก็ได้รับสำเนา นโยบายแจกจ่ายแก่บรรดาสมาชิกสภาฯ ทุกคน
และเสร็จภายในวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๑๔ นั้นเอง และในตอนค่ำของวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๑๔
ประธานสภาฯ ก็ได้ออกหนังสือเชิญสมาชิกมาประชุม โดยมีระเบียบวาระการประชุมเรื่อง เกี่ยว คือ
รัฐบาลแถลงนโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อขอมติความไว้วางใจตามรัฐธรรมนูญมาตรา

๑๔๘^๑ ในวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๑๔ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๐๐ น. เป็นต้นไป การที่สภา เรียกประชุม ให้รัฐบาลแถลงนโยบายเป็นการรีบด่วนเช่นนี้ ได้มีสมาชิกสภาผู้แทนฯ นอกกลุ่มสหพรรคบางคน อาทิ เช่น^๒ นายไชยวัฒน์ ไกรยสุนันท์ นายไพฑูรย์ โมกขมรรกุล พรรคประชาธิปไตย นายบุญมี ปารม- วงศ์ และนายสมหวัง ศรีชัย สมาชิกพรรคพลังใหม่ ชักถามนายประสิทธิ์^๓ พร้อมกับเสนอให้เลื่อน การแถลงนโยบายออกประมาณ ๒ - ๓ วัน เพื่อให้สมาชิกสภา มีเวลาพิจารณานโยบายพอสมควร ซึ่งก็ได้รับการชี้แจงจากนายประสิทธิ์^๓ ประธานสภา^๓ ว่า

...ตามที่ได้นัดประชุมรู้สึกว่าจะเร่งร้อนหน่อยนั้นนะ สืบเนื่องมาจากรัฐบาลได้มีหนังสือแจ้งมา ยังสภาว่ารัฐบาลพร้อมแล้วที่จะขอให้สภาเรียกนัดประชุมในวันนี้ นั้นประการหนึ่ง อีกประการ หนึ่ง เท่าที่ผมได้สลับตรึงฟังดูเสียงประชาชนทั่ว ๆ ไปก็เร่งร้อนใคร่ที่จะได้รัฐบาลโดยเร็ว โดยเหตุเช่นนี้ผมจึงอาศัยข้อบังคับข้อ ๑๒. ถือว่าเป็นกรณีเร่งด่วน จึงนัดประชุมมา ผมคิดว่า ท่านสมาชิกทั้งหลายคงจะได้รับระเบียบวาระ และระเบียบวาระนั้นเราได้แจกพร้อมกันนโยบาย ไปเสิร์ฟ และผมก็คิดว่าท่านสมาชิกผู้มีเกียรติย่อมมีสติปัญญาสูงในการที่จะพิจารณาโยกย้ายนั้น ้วยความรวดเร็ว ผมคิดว่าโปรดกรุณาอย่าให้เสียเวลาของสภา และเสียเวลาของประเทศชาติเลยครับ เพื่อเราจะ得有รัฐบาลเร็ว ๆ

รัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์^๓ เข้าแถลงนโยบายต่อสภา เมื่อ ๑๕ มีนาคม ๒๕๑๔ โดยมี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์^๓ เป็นผู้แถลงนโยบาย, การอภิปราย และชักไร่นโยบายของสมาชิกสภา ได้ คำเนินไปตลอดวันของวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๑๔ และคำเนินต่อไปจนกระทั่งเวลาประมาณ ๒๒.๐๐ น.

มาตรา ๑๔๘ ระบุว่า คณะรัฐมนตรีที่จะเข้ารับบริหารราชการแผ่นดิน ต้องแถลงนโยบาย ต่อสภาผู้แทนราษฎร เพื่อขอความไว้วางใจ มติให้ความไว้วางใจต้องมีคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกที่มาประชุม

^๒ รายงานการประชุมสภาผู้แทนฯ ครั้งที่ ๘/๒๕๑๔ (สามัญสมัยแรก) วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๑๔, หน้า ๒๒๖ - ๒๓๑.

^๓ ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๗ - ๒๒๘.

จึงได้มีการลงมติ ผลปรากฏว่ารัฐบาลได้รับคะแนนเสียงไว้วางใจ ๑๔๐ ต่อ ๑๒๔ เสียง ในการประชุมที่มีสมาชิกทั้งหมด ๒๖๕ คน ขาดประชุม ๔ คน งออกเสียง ๑ คน รวมพรรคที่ออกเสียงไว้วางใจรัฐบาลมี ๑๖ พรรค (ตามผนวก ข.) ซึ่งเข้ามาสนับสนุนเพิ่มเติมจากเมื่อครั้งประชุมที่โรงแรมอินทราวิเยนท์ เกิมมี ๑๒ พรรค รวม ๔ พรรค ได้แก่ พรรคประชาธิปไตย (มี ๒ คน สนับสนุนรัฐบาล ๑ คน) พัฒนาจังหวัด เศรษฐกร และสมาชิกพรรคสังคมนิยมฯ ที่ถูกขับออกจำนวน ๓ คน จึงเป็นอันว่ารัฐบาลภายใต้การนำของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ ได้เป็นรัฐบาลที่สมบูรณ์นับตั้งแต่วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๑๔ เป็นต้นไป

๓. นโยบายร่วมกันของสหพรรค

ตามหลักการแล้วนโยบายของรัฐบาลผสมมักจะออกมาในรูปของนโยบายสหพรรคหรือสหนโยบาย กล่าวคือ เป็นการประสานนโยบายของแต่ละพรรคที่เข้าร่วมจัดตั้งรัฐบาลด้วยกัน โดยแต่ละพรรคก็มุ่งที่จะนำเอานโยบายสำคัญ ๆ ของพรรคมาเป็นนโยบายของรัฐบาล^๑ ฉะนั้นจึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่บางพรรคได้รับประโยชน์มากที่สุดที่สามารถนำเอานโยบายที่ได้ให้ไว้แก่ประชาชนเมื่อครั้งหาเสียงมาบรรจุเป็นนโยบายของรัฐบาลมากกว่าพรรคอื่น

การกำหนดนโยบายของกลุ่มสหพรรคก็ได้อำนาจโดยการนำเอานโยบายของทุกพรรค โดยเฉพาะจากพรรคใหญ่ คือ กิจสังคม พรรคสังคมนิยม ชาติไทย และสังคมนิยม เป็นต้น มาประยุกต์เข้าด้วยกัน โดยกำหนดเป็นหัวข้อ แต่ละหัวข้อได้แสดงเป็น "เป้าหมาย" ในการที่จะบริหารราชการแผ่นดินได้อย่างแน่นอน ซึ่งนับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์^๒ เป้าหมายดังกล่าวได้แบ่งเป็น ๕ ประการ คือ เป้าหมายทางเศรษฐกิจ สังคม ทางการบริหาร ทางการทหารและ

^๑ เสริมศักดิ์ พงษ์พานิช, "การสมัครรับเลือกตั้งในนามของพรรคการเมืองในประเทศ" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท ภาคสอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๔), หน้า ๑๒๐.

^๒ _____, "ห้าแห่งรัฐบาลคึกฤทธิ์ ทวีธา ประมาณา," ประชาชาติ ๒ (๑๐ เมษายน ๒๕๑๔) : ๓๓.

ทางการระหว่างประเทศ ซึ่งแต่ละเป้าหมายนั้นจะเห็นได้ว่าพรรคกิจสังคมได้รับประโยชน์มากที่สุด กล่าวคือ นโยบายส่วนใหญ่ที่สำคัญของพรรคโดยเฉพะค่านเศรษฐกิจ ได้ถูกบรรจุเป็นนโยบายของรัฐบาลมากกว่าพรรคอื่น และก็ดูเหมือนว่าพรรคอื่นมิได้คัดค้าน หรือเกี่ยงงอนแต่ประการใด ก็จะแสดงให้เห็นต่อไป

๑. เป้าหมายทางเศรษฐกิจ พรรคกิจสังคมเชื่อว่า "วิฤกษ์จักรรายไค" คือ เมื่อประชาชนต่างมีงานทำจะมีรายไคเพื่อใช้สอยดำรงชีพ เมื่อมีการจับจ่ายใช้สอย โอกาสการลงทุนทางธุรกิจจะมีมากขึ้น และเมื่อการลงทุนทางธุรกิจต่าง ๆ ขยายตัวงานก็จะมีให้ประชาชนทำมากขึ้น ความต้องการแรงงานเมื่อมีมาก ความต้องการนั้นก็จะมีให้ค่าแรงงานมีโอกาสเชิมสูงขึ้น ซึ่งที่สูกก็จะนำไปสู่การมีรายไคสูงขึ้นทั่วไป และทางพรรคมีจุดมุ่งหมายจะกระจายความมั่งคั่งจากเขตนครหลวง ออกออกไปสู่ชนบทให้ทั่วทุกแห่งหน โดยจะพยายามทำให้มาตรฐานการครองชีพในเขตนครหลวง และในชนบทมีความแตกต่างกันน้อยที่สุด นำมาบรรจุเป็นเป้าหมายทางเศรษฐกิจของรัฐบาล ประการที่ ๑ คือ คอค่านและชจคความยากจนพร้อมทั้ง เติมเต็มในรายละเอียดว่า โดยมีจุดมุ่งหมายให้ประชาชนที่บรรลุนิติภาวะทุกคนที่ทำงาน มีรายไคอย่างน้อยไม่ต่ำกว่าเดือนละ ๑,๐๐๐ บาท ทั่วทุกคน โดยได้กำหนดแผนปฏิบัติการไว้ทั้งในเขตนครหลวงและในเมือง

สำหรับในเขตนครหลวงได้แก่จะบรรเทาความทุกข์ยากเฉพาะหน้า โดยจะจัดสรรเงินงบประมาณมอบหมายให้สภาค้ำบลใช้จางแรงงานในท้องถิ่นไม่น้อยกว่า ๒,๕๐๐ ล้านบาท และแผนบรรเทาความทุกข์ยากช่วงต่อไป คือ ระยะ ๖ เดือนแรกเมื่อสภาค้ำบลได้ใช้เงินก้อนแรกที่รัฐบาลจัดให้ตามความมุ่งหมายในแผนแรก และในระหว่างถูกเพาะปลูกปี ๒๕๑๔/๑๕ รัฐบาลจะใช้มาตรการผันเงินทุนจากสถาบันการเงินทุกประเภท เข้าสู่มือเกษตรกรในชนบทเพิ่มขึ้น จากเดิมจำนวนไม่น้อยกว่า ๔,๐๐๐ ล้านบาท และจะกระทำต่อเนื่องกันทุกปี นอกจากนี้ก่อนจะถึงฤดูกาลเพาะปลูกปี ๒๕๑๔/๑๕ รัฐบาลจะค้ำเนมการประกันราคาข้าวเปลือก ข้าวโพค อ้อย มันสำปะหลัง ถั่วเหลือง ปอและพืชอื่น ๆ รวมทั้งจะชจคอุปสรรคที่ชคขวางมิให้ราคาพืช ผลของ เกษตรกร เคลื่อนไหวตามราคาตลาดโลกให้หมคสั้นไปค้วย

ส่วนแผนปฏิบัติการสำหรับในเมือง รัฐบาลจะค้ำเนมการชจคความยากจนโดยสร้างอาคารสงเคราะห์จำนวน ๒๐,๐๐๐ หน่วยต่อปี เพื่อช่วยเหลือผู้มีรายไคน้อย และยังชจคแคลนที่อยู่

อาศัยจะดำเนินการให้ประชาชนผู้มีบรรณคดีภาวะที่มีรายได้ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ บาทต่อเดือน ได้รับการสงเคราะห์ดังต่อไปนี้ หลังจากรัฐบาลบริหารงานแล้ว ๖ เดือน คือ

๑) โดยสารรถประจำทางทุกสายโดยไม่เสียค่าโดยสาร รวมทั้งจะจัดรถเฉพาะเพื่อให้นักเรียนซึ่งเป็นบุตรของผู้มีรายได้ต่ำตามเกณฑ์โดยสารโดยไม่เสียค่าโดยสารเช่นกัน

๒) ได้รับสิทธิไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน ค่าหนังสือ และค่าธรรมเนียมอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษาภาคบังคับสำหรับบุตรทุกคน

๓) ได้รับการรักษาพยาบาลโดยไม่ต้องเสียค่ารักษา

สำหรับนโยบายค่านนี้ของพรรคอื่น ๆ อาทิเช่น พรรคธรรมสังคม ได้ระบุให้มีความสำคัญว่าจะกระจายความเจริญจากตัวเมืองไปสู่ชนบทให้ทั่วถึงโดยรีบด่วน และจะส่งเสริมและช่วยเหลือเกษตรกร และกรรมกรให้มีรายได้สูงขึ้น พรรคชาติไทยก็ระบุว่ากระจายรายได้ให้ทั่วถึงเพื่อให้ประชาชนในชาติมีรายได้สูงขึ้น จะเร่งรัดยกกระชับรายได้และมาตรฐานการครองชีพของประชาชนในส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น ส่วนพรรคสังคมนิยม ได้ระบุเพียงจะจัดตั้งโรงงาน หรือช่วยจัดตั้งโรงงานให้ประชาชนทำเพื่อเพิ่มผลผลิตเท่านั้น

นอกจากนี้พรรคกิจสังคมยังมีนโยบายที่จะระบุชัดเจนมีกำหนดเวลาอีกว่าจะดำเนินการให้ประชาชนมีงานทำทั่วทุกคนภายในระยะเวลาไม่เกิน ๕ ปี ซึ่งก็ได้ถูกนำมาบรรจุเป็นเป้าหมายทางเศรษฐกิจของรัฐบาลประการที่ ๒ คือ สร้างงานให้ประชาชนคนไทยในประเทศทั่วทุกคนภายในเวลาไม่เกิน ๕ ปี โดยจะจัดตั้งหน่วยงานส่งเสริมสินค้าออกแห่งชาติขึ้น โครงการจัดสร้างอาคารสงเคราะห์ซึ่งกล่าวก็จะช่วยทำให้ประชาชนมีงานทำโดยตรงถึง ๑๐๐,๐๐๐ คน และทางอ้อมอีก ๒๕๐,๐๐๐ คน ส่งเสริมให้คนในต่างจังหวัดมีงานทำอย่างกว้างขวาง เป็นต้น

นโยบายค่านนี้พรรคธรรมสังคมได้ระบุไว้ในนโยบายทางสังคมว่าจะจัดสร้างงานให้ทุกคนได้ทำตามความสามารถของตน พรรคชาติไทยได้ระบุเพียงจะพยายามให้ประชาชนมีงานทำ โดยสนับสนุนและส่งเสริมการลงทุน ส่วนพรรคสังคมนิยมระบุว่าจัดตั้งโรงงาน หรือช่วยจัดตั้งโรงงานให้ประชาชนมีงานทำทั้งที่ใกล้ไกลมาแล้ว

นโยบายด้านเศรษฐกิจของพรรคกิจสังคมอีกประการหนึ่งที่ระบุไว้อย่างชัดเจน คือ จะหยุดยั้งภาวะเงินเฟ้อซึ่งกำลังพุ่งขึ้นอย่างรวดเร็วในขณะนี้ไว้ มิให้ขยับสูงขึ้นเร็ว เกินกว่าที่รายได้ของประชาชนจะปรับตัวตามได้ทัน พร้อมกันจะดำเนินการจัดระบบผูกขาดในวงธุรกิจทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการผูกขาดในรูปใดก็ตาม เหล่านี้ได้อุทธรณ์มาบรรจบเป็นเป้าหมายทางเศรษฐกิจ ประการที่ ๓ คือ ทอตันภาวะเงินเฟ้อ ซึ่งรัฐบาลไม่มีเป้าหมายถึงขั้นจะจัดภาวะเงินเฟ้อให้หมดสิ้นไป เพราะความจริงมีอยู่ว่าภาวะเงินเฟ้อนั้นยังไม่อาจจะหยุดยั้งไว้ได้ แต่พอจะผ่อนคลายเป็นเบาบางและช้าลงได้แน่นอนและรัฐบาลจะจัดตั้งหน่วยงานที่หน้าที่ติดตามพิจารณาและตรวจสอบการดำเนินงานทุกประเภทที่มีลักษณะเป็นการผูกขาดขึ้นในสำนักนายกรัฐมนตรี โดยนายกรัฐมนตรีจะเป็นผู้รับผิดชอบควบคุมและสั่งการให้มีการปรับปรุงและแก้ไขอย่างทันท่วงที ทั้งนี้เพราะระบบการค้าและการผลิตที่มีลักษณะเป็นการผูกขาดเป็นต้นเหตุสำคัญที่ทำให้การครองชีพของประชาชนสูงขึ้น เป็นต้น

นโยบายค่านนี้พรรคธรรมสังคม ชาติไทย และสังคมนิยมมิได้ระบุให้ความสำคัญไว้แต่ประการใด

ฉะนั้นจึงกล่าวโดยสรุปได้ว่าพรรคกิจสังคมได้รับประโยชน์มากที่สุด ในการประสบผลสำเร็จที่สามารถนำนโยบายด้านเศรษฐกิจที่สำคัญบรรจุเป็นนโยบายของ รัฐบาลมากกว่าพรรคอื่น ซึ่งนโยบายของ รัฐบาลดังกล่าวนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นนโยบายที่ไม่เคยมีรัฐบาลใด ๆ ในเมืองไทยได้เคยกระทำเช่นนี้มาก่อน ด้วยเหตุนี้หลังจากที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้อภิปรายซักถามกันพอสมควร และรัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ก็ยืนยันว่า "เราทำได้" หมายความว่าทำตามนโยบายที่กล่าวข้างต้นได้อย่างแน่นอนแล้ว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงตั้งฉายาและโจมตีนโยบายดังกล่าวมากมายคือนโยบายพระศรีอารย, นโยบายเสือหล่ม, นโยบายหาเสียง, นโยบายแจกลูกกวาด เพื่อเน้น... เป็นไปไม่ได้ หลอกเด็ก, เล่นกล, โกงหกและค่าน้ำพริกละลายแม่น้ำ เป็นต้น

ประชาชาติ (๑๕ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๑.

ประชาชาติ (๒๐ มีนาคม ๒๕๑๔) : ๑.

ประชาชาติ ๒ (๓ เมษายน ๒๕๑๔) : ๑๑.

๒. เป้าหมายทางสังคม

พรรคกิจสังคมมีจุดประสงค์ที่สำคัญจะต้องดำเนินการให้สำเร็จคือ ถมช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจน เพื่อสังคมจะไต่กรอบคอบชนกลุ่มใหญ่ที่มีรายได้นานกลางพร้อม ๆ กับจัดสวัสดิการสังคมค้ำคานแก่ประชาชนคาวย อาทิเช่น ที่อยู่อาศัยที่ถูกลงและเหมาะสม อาหารบริบูรณ์ ราคาถูก มีงานทำอย่างมั่นคง และบริการทางการแพทย์อย่างสมบูรณ์ ทางคานพรรคธรรมสังคมได้ระบุว่ามุ่งสร้างสรรความเป็นธรรมในสังคมไทยเพื่อลคช่องว่างระหว่างผู้ที่ยากไร้กับผู้ที่ย่ำรวย และจัดให้มีการประกันสังคมและสวัสดิการสังคม โดยส่งเสริมให้ทุกคนมีที่อยู่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม การอนามัย การรักษาพยาบาล การศึกษา และรายได้ตามมาตรฐานอันควรและจะมุ่งปรับปรุงและควบคุมการจัดเก็บภาษีใหม่ประสิทธิภาพ พรรคชาติไทยก็มีนโยบายจะชคความเหลื่อมล้ำในสถานภาพของบุคคลในสังคมเพื่อให้เกิดความเสมอภาค ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการสวัสดิการ และการประกันสังคมแก่ประชาชน ส่วนพรรคสังคมนิยมมีนโยบายส่งเสริมและให้หลักประกันแก่ครู ข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ และพนักงานของรัฐ การแพทย์ การอนามัย และให้มีรัฐสวัสดิการแก่ประชาชนเหล่านี้ได้ถูกนำบรรจุเป็นเป้าหมายทางสังคม ภาระที่ ๑ คือ ลคช่องว่างคนมีกับคนจนและจัดสวัสดิการสังคมให้ดีขึ้น โดยการปรับปรุงวิธีจัดเก็บและระบบภาษีทางตรง เพื่อผ่อนคลายภาระภาษีทางอ้อม จะช่วยผ่อนคลายภาระภาษีให้แก่มุมีรายได้น้อย พร้อมกับให้สวัสดิการค้ำคานที่อยู่อาศัยเป็นพิเศษ และจะจัดตั้งกองทุนสวัสดิการคนงานขึ้น เป็นต้น จะเห็นได้ว่า เป้าหมายของรัฐบาลค้ำคานนี้ทุกพรรคได้รับผลประโยชน์ใกล้เคียงกัน

เป้าหมายทางสังคมของรัฐบาลภาระที่ ๒ คือ สร้างระบบการศึกษาให้เป็นธรรมขึ้นโดยวิธีขยายการศึกษาภาคบังคับที่มีคุณภาพที่ทัดเทียมกับทุกท้องถิ่นทั่วประเทศ ค้ำคานมาตรการประกันความเสมอภาคแห่งโอกาสสำหรับการศึกษาที่มีโชภาคบังคับแก่ผู้สำเร็จให้ได้มีโอกาสศึกษาสูงขึ้น กระจายบริการค้ำคานการศึกษาไปยังท้องถิ่นที่ในเขตชนบทโดยทั่วถึง จัดการศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาผู้ใหญ่ และให้อำนาจการบริการการศึกษาแก่ท้องถิ่นอย่างเต็มที่ เป็นต้น เป้าหมายของรัฐบาลค้ำคานนี้พรรคการเมืองต่าง ๆ ได้รับประโยชน์ใกล้เคียงกัน เพราะแต่ละพรรคก็มีนโยบายมุ่งส่งเสริมการศึกษาทั้งสิ้น

เป้าหมายทางสังคมของ รัฐบาลประการที่ ๓ ซึ่งได้แก่การเปลี่ยนค่านิยมทางสังคม และสังคมไทยเสียใหม่ โดยพยายามจะทำให้ประชาชนเข้าใจว่าสิทธิอำนาจต่าง ๆ มาจากประชาชนมิใช่มาจากผู้ใด คนไทยจะต้องไม่ยอมรับนับถืออำนาจอันไม่ชอบธรรม และได้มาด้วยการทุจริต จะชักนำไปให้เกิดความเข้าใจและความเลื่อมใสในศาสนา และจะสร้างอุปนิสัยประหยัคให้เป็นคคิธรรมแทนความฟุ่มเฟือย เป้าหมายของ รัฐบาลค่านนี้พรรคกิจสังคมได้รับประโยชน์สูงสุด เพราะเป็นนโยบายของพรรคโดยตรง พรรคอื่น ๆ มิได้ระบุนโยบายค่านนี้ไว้ความสำคัญไว้แต่ประการใด

สำหรับเป้าหมายทางสังคมประการสุดท้ายของ รัฐบาล ได้แก่อำนวยความสุขภายในบ้านเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ พยายามสร้างไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายอย่างแท้จริง และพิจารณาเพิ่มอัตราเจ้าหน้าที่รักษาความสงบให้เพียงพอแก่ความจำเป็น และในขณะที่เดียวกันก็จะจัดตั้งศาลยุติธรรมในชนบทเพิ่มขึ้นในรูปของ ศาลยุติธรรมประจำท้องถิ่นโดยเร็ว เป้าหมายของ รัฐบาลค่านนี้ พรรคกิจสังคมและพรรคชาติไทยได้รับประโยชน์สูง เพราะพรรคทั้งสอง ได้ระบุไว้ในนโยบายของพรรคในขณะที่พรรคอีก ๒ พรรค กล่าวให้ความสำคัญไว้เพียงเล็กน้อยและ/หรือ ไม่กล่าวถึงเลย

๓ เป้าหมายทางการบริหาร

รัฐบาลได้กำหนดแผนเร่งด่วนที่จะดำเนินการปรับปรุงกลไกการบริหารราชการชั้นต้นไว้ ๒ ประการ คือ

๓.๑ กระจายอำนาจการบริหาร ไปสู่ท้องถึ่โดยให้จังหวัดเป็นศูนย์กลางในการบริหารอย่างแท้จริง เป้าหมายค่านนี้ได้กำหนดขั้นตอนปรับปรุงแก้ไขการบริหารไว้ดังนี้

ก. จะพิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎกระทรวง หรือระเบียบ ตลอดจนคำสั่งต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการกระจายอำนาจ การบริหารงานตามแผนงาน หรือนโยบายที่จะต้องดำเนินการในท้องถิ่นจากส่วนกลางของทุกกระทรวงทบวงกรมไปยังจังหวัด และให้วุฒาราชการจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบให้เสร็จสิ้นภายในระยะเวลาไม่เกิน ๖ เดือน

ข. จะเสนอกฎหมายปรับปรุงท้องถิ่นให้สอดคล้องกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ เพื่อเปิดโอกาสให้หน่วยการปกครองท้องถิ่นรูปต่าง ๆ มีการบริหารตนเองโดยอิสระ ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้มีการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยเกิดขึ้นทุกจุด

๓.๒ ส่งเสริมการบริหารท้องถิ่นโดยสภาตำบล เพื่อให้สภาตำบลเป็นหน่วยมูลฐานทางประชาธิปไตยและทางเศรษฐกิจ พร้อมกับมอบอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการปกครองตนเองให้อย่างเต็มที่ นอกเหนือจากงบประมาณซึ่งทางรัฐบาลจะจัดสรรให้ตามความจำเป็นและเร่งด่วน อาทิเช่น

ก. วางแผนพัฒนาตำบลทั้ง ระยะสั้นและระยะยาว รวมทั้งจัดทำงบประมาณและติดตามผลการปฏิบัติงาน

ข. มีอำนาจในการจัดเก็บ ภาษีที่ดิน และภาษีบำรุงท้องที่

ค. บริหารการสาธารณสุข และสถานีอนามัย

ง. ควบคุมและดำเนินการสำรวจ และปักหลักเขตเพื่อการออกเอกสารสิทธิ์ในที่ดินของการเกษตรกรให้แล้วเสร็จภายใน ๔ ปี หลังจากนั้นก็จะมอบให้ตำบลดำเนินการปฏิรูปที่ดินตามแผนรวมของส่วนกลางต่อไป

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๘ ม.๒๑๔ ระบุว่า การจัดระเบียบการปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งนครหลวงต้องเป็นไปตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ทั้งนี้ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

ท้องถิ่นตามวรรคหนึ่ง มีอิสระในการกำหนดนโยบายการปกครองท้องถิ่นของตน และมีอิสระในทางการภาษีอากร และการเงินแห่งท้องถิ่นตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

ม.๒๑๕ ระบุว่า ท้องถิ่นใดมีลักษณะที่จะปกครองตนเอง ได้ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ย่อมมีสิทธิปกครองตนเอง

จ. เข้าร่วมในการบริหารการศึกษาของตำบล

ฉ. ดำเนินการรักษาความสงบเรียบร้อยและป้องกันโจรผู้ร้ายภายในตำบล

เป้าหมายของรัฐบาลค่านนี้ทุกพรรคได้รับประโยชน์ใกล้เคียงกัน ทั้งนี้เพราะแต่ละพรรคก็ได้กำหนดเป็นนโยบายของพรรคไว้ โดยเฉพาะพรรคธรรมสังคมค่อนข้างจะได้รับประโยชน์สูง เพราะได้ระบุไว้ในนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินอย่างชัดเจนว่า จะส่งเสริมการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่น โดยมอบอำนาจให้ท้องถิ่นสามารถบริหารกิจการ และปกครองตนเองได้และจะสนับสนุนให้องค์กรบริหารส่วนภูมิภาค ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะตัวแทนของส่วนกลางอย่างมีเอกภาพ และมีความรับผิดชอบเป็นของตนเอง

๔. เป้าหมายทางการทหาร

รัฐบาลได้กำหนดไว้ ๓ ประการ คือ

๔.๑ จะจัดกำลังทหารให้เพียงพอแก่ความจำเป็นและให้มีสมรรถภาพสูง ทั้งในด้านการพลและอาวุธยุทโธปกรณ์ โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยใคร

๔.๒ จะส่งเสริมกำลังใจ ขวัญ และสวัสดิการ ให้ทั่วถึงทุกด้าน

๔.๓ จะสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างทหาร ข้าราชการและประชาชน เพื่อให้เกิดความสามัคคีในขณะเดียวกันก็จะสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันประเทศมากขึ้น เช่น อาสาสมัครรักษาดินแดน เป็นต้น

สำหรับเป้าหมายค่านนี้ทุกพรรคยกเว้นพรรคกิจสังคมได้รับประโยชน์พอสมควร เนื่องจากได้ระบุเอาไว้ในนโยบายของพรรค

๕. เป้าหมายทางการต่างประเทศ

รัฐบาลได้แบ่งขั้นตอนการดำเนินการดังนี้.-

๕.๑ จะดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างอิสระ โดยจะคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติตามเป้าหมายทางเศรษฐกิจ และความมั่นคงปลอดภัยของประเทศเป็นสำคัญ

เป้าหมายค่านี้นี้พรรคทุกพรรคยกเว้นพรรคสังคมนิยมได้รับประโยชน์ โดยเฉพาะพรรคธรรมสังคมและชาติไทยได้รับประโยชน์สูงสุด เนื่องจากนโยบายของพรรคได้ถูกนำมาบรรจุไว้เป็นเป้าหมายทางการต่างประเทศของรัฐบาล กล่าวคือ พรรคธรรมสังคมได้ระบุในนโยบายว่า จะดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างอิสระและรอบคอบ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ ทางด้านพรรคชาติไทยก็ระบุว่าจะดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างอิสระ โดยมุ่งที่จะรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ของชาติในทุกด้านเป็นประการสำคัญ ส่วนพรรคกิจสังคมได้ระบุไว้อย่างกว้าง ๆ เพียงจะประสานนโยบายต่างประเทศเข้ากับจุดประสงค์ด้านเศรษฐกิจและความปลอดภัยของประเทศ

๕.๒ จะส่งเสริมการค้าอยู่ร่วมกันโดยสันติ โดยยึดหลักการที่จะเป็นมิตรกับทุกประเทศที่มีเจตนาดีต่อประเทศไทย ไม่คำนึงถึงความแตกต่างในอุดมการณ์ทางการเมือง และระบอบการปกครอง รวมทั้งจะไม่แทรกแซงในกิจการภายในของกันและกัน

๕.๓ เพื่อให้เกิดดุลยภาพในความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจ รัฐบาลจะดำเนินการเพื่อให้มีการรับรองและมีความสัมพันธ์เป็นปกติกับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน รวมทั้งจะให้มีการถอนทหารต่างชาติออกจากประเทศไทยในระยะเวลา ๑ ปี โดยคำนึงถึงสถานการณ์ในภูมิภาคนี้

สำหรับเป้าหมายประการนี้พรรคกิจสังคมได้รับประโยชน์มากที่สุด เพราะเป็นนโยบายของพรรคโดยตรง

๕.๔ จะกระชับความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน และสนับสนุนความร่วมมือกับกลุ่มประเทศอาเซียนในทุกวิถีทาง ส่วนด้านการรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศนั้น รัฐบาลจะพิจารณาถึงภาวะผูกพันเป็นสำคัญ เพราะรัฐบาลประสงค์ที่จะสร้างพื้นฐานการพึ่งตนเองให้มากที่สุด

เป้าหมายประการสุดท้ายนี้ พรรคธรรมสังคมได้รับประโยชน์สูงสุดรองลงมาได้แก่พรรคกิจสังคม และชาติไทย

กล่าวโดยสรุปแล้ว สหนโยบายของกลุ่มสหพรรคเป็นการประสานนโยบายของพรรคใหญ่ ๔ พรรค ที่เข้าร่วมจัดตั้งรัฐบาลด้วยกัน นโยบายส่วนใหญ่ที่สำคัญ ๆ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจของพรรคกิจสังคม ได้ถูกนำมาบรรจุเป็นนโยบายของรัฐบาลมากกว่าพรรคอื่น รองลงมาได้แก่พรรคธรรมสังคม ชาติไทย และสังคมนิยมตามลำดับ ฉะนั้นจึงอาจกล่าวโดยไม่ลังเลใจได้เลยว่าพรรคกิจสังคมได้รับประโยชน์สูงสุดในการสามารถนำเอานโยบายของพรรคที่ได้ให้ไว้แก่ประชาชน เมื่อครั้งหาเสียงมาเป็นนโยบายของรัฐบาลรองลงมาได้แก่ พรรคธรรมสังคม ชาติไทย และสังคมนิยม ตามลำดับ

๔. รูปของรัฐบาลผสม

รัฐบาลผสมภายใต้การนำของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์มี ๓ เป็นรูปของรัฐบาลที่ประกอบด้วยพรรคการเมืองมากมายถึง ๑๖ พรรค จากจำนวนทั้งหมด ๒๓ พรรค หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งมีพรรคการเมือง เข้าร่วมเป็นพันธมิตรจัดตั้งรัฐบาลและสนับสนุนรวม ๑๖ พรรค ซึ่งในจำนวนทั้ง ๑๖ พรรคนั้น เป็นพรรคที่มีที่นั่งในสภาเกิน ๑๐ ที่นั่ง รวม ๔ พรรค ส่วนที่เหลือ ๑๒ พรรคเป็นพรรคเล็กที่มีที่นั่งในสภาไม่ถึง ๑๐ ที่นั่ง และในจำนวน ๑๒ พรรค เป็นพรรคที่มีที่นั่งเพียงที่นั่งเดียวถึง ๕ พรรค (ตามแนวท.จ.) และนอกจากรัฐบาลจะประกอบด้วยพรรคการเมืองมากมายหลายพรรคแล้ว จำนวนคะแนนเสียงที่สนับสนุนรัฐบาลยังเป็นเสียงข้างน้อยในสภาอีกด้วย (Undersized or minority cabinet) กล่าวคือ มีใช้รวมกันมากมายหลายพรรคแล้วจะทำให้มีคะแนนเสียงสนับสนุนอย่างท่วมท้น (Oversized cabinet) นั่นคือมีเพียง ๑๔๐ เสียงเท่านั้น ซึ่งเกินกึ่งหนึ่งเพียง ๕ เสียง และเมื่อพิจารณาถึงพรรคการเมืองที่สนับสนุนจากทั้งหมด ๑๖ พรรค มีเพียง ๔ พรรค ซึ่งก็รวมคะแนนเสียงที่เชื่อถือไว้วางใจหรือควบคุมได้เพียง ๑๒๗ เสียงเท่านั้น ที่ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการและ/หรือรัฐมนตรีช่วยเป็นการตอบแทน จึงเป็นการเสี่ยงที่ถูกล้มโดยฝ่ายค้านได้ง่าย ถ้าหากฝ่ายค้านสามารถชักชวนให้ไปร่วมกับฝ่ายค้านจัดตั้งรัฐบาลที่มีคะแนนเสียงสนับสนุนมั่นคงกว่า

ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว กลุ่มสหพรรคโดยเฉพาะพรรคธรรมสังคมซึ่งเป็นพรรคที่มีจำนวนที่นั่งเป็นอันดับสอง รองจากพรรคประชาธิปัตย์ มีความต้องการจะมีส่วนร่วมในรัฐบาลด้วย แต่ได้ถูกปฏิเสธจากพรรคประชาธิปัตย์ และพรรคชาติไทยกึ่งดัดจริต เพราะทางพรรคประชาธิปัตย์และเกษตรสังคมไม่สามารถยอมรับตามข้อเรียกร้องได้ ก็ได้รวมกันเป็นตัวตั้งตัวตีคัดค้านตามกับพรรคอื่น ๆ อาทิเช่น

พรรคสังคมนิยม กลุ่มคำสิปและโดยเฉพาะพรรคกิจสังคม เพื่อจัดตั้งรัฐบาลแข่งกับพรรคประชาธิปไตย และเกษตรสังคม แต่ไม่สามารถกระทำได้เป็นผลสำเร็จ เพราะลำพังกลุ่มสหพรรคจะมีคะแนนเสียง ไม่เกิน ๑๒๓ เสียงเท่านั้น (ตามแผนก น. ข้อ ๒.) และการจะหวังพึ่งคะแนนสนับสนุนจากกลุ่มสังคมนิยมฯ ย่อมเป็นไปไม่ได้ (ตามแผนก น. ข้อ ๓.) จึงต้องมุ่งความสนใจไปที่พรรคกิจสังคมเพียงพรรคเดียว และถ้าสามารถชักชวนได้เป็นผลสำเร็จแล้ว กลุ่มสหพรรคจะมีคะแนนเสียงถึง ๑๔๑ เสียง เมื่อเป็นเช่นนั้นทางกลุ่มสหพรรคจึงได้ส่งบุคคลสำคัญของพรรคออกไปติดต่อกวาทามจำนวนหลายครั้ง แต่ก็ไม่ได้รับการปฏิเสธ ดังนั้นความหวังของกลุ่มสหพรรคที่จะจัดตั้งรัฐบาลจึงเหลือน้อยเต็มที่ แต่ในที่สภากลุ่มสหพรรคก็เริ่มมีความหวังใหม่ขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง เมื่อรัฐบาลพรรคประชาธิปไตย ไม่ได้ได้รับความไว้วางใจจากสภาเมื่อ ๒ มีนาคม ๒๕๑๔ จึงได้เริ่มเคลื่อนไหวเพื่อจัดตั้งรัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง และก็ได้ประสบผลสำเร็จสามารถชักชวนให้พรรคกิจสังคมเข้าร่วมด้วยเมื่อ ๗ มีนาคม ๒๕๑๔ พรอมควยเสนอตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีให้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ และยินยอมให้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ เป็นผู้พิจารณาขั้นสุดท้ายทั้งนโยบายของสหพรรคและคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมมาร่วมเป็นรัฐบาลตามเงื่อนไขทุกประการ โดยมิได้มีการเจรจาต่อรองเกี่ยวกับผลประโยชน์ตอบแทนจากการสนับสนุนในลักษณะเป็นอุปสรรคต่อการจัดตั้งรัฐบาลแต่อย่างใด ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนเมื่อครั้ง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ กล่าวในสภาผู้แทนฯ เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๑๔ ว่า

...ในเรื่องการจัดตั้งรัฐบาลตามที่เคยแถลงไว้ว่า เมื่อในการเลือกตัวคณะรัฐมนตรีนั้น กระผมเป็นผู้ที่จะเลือกคนเดียว กระผมยังขอยืนยันในเรื่องนี้ ...ไม่ว่าแต่ละท่านจะเสนอผู้ใดขึ้นมา จะได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีหรือไม่เค็ดชาก็อยู่ที่ผม ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรี ถ้ากระผมไม่รับไม่ยอม ก็เป็นไม่ได้ ...ไม่มีท่านผู้ใดมาบีบบังคับ ตรงกันข้ามกลับได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากทุกฝ่ายที่มาร่วมจัดตั้งรัฐบาลผสม...

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๘/๒๕๑๔ (สามัญสมัยแรก), วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๑๔, หน้า ๒๓๕.

ฉะนั้นจึงกล่าวสรุปโดยไม่ลังเลใจว่า พฤติกรรมของพรรคแต่ละพรรคที่มาประกอบเป็น
 รัฐบาลผสม ในระยะเริ่มแรกนั้น เป็นแค่เพียงความพยายามร่วมกันที่จะรวมพลังของกลุ่มสหพรรค
 เพื่อล้มล้างการถูกประณามว่าเป็นกลุ่ม ส.ป.ท. เกา^๑ และรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มคน สำหรับให้
 มีเสียงสนับสนุนเกินกึ่งหนึ่ง ในสภาผู้แทนราษฎรพอที่จะจัดตั้ง รัฐบาล ได้เท่านั้น โดยมีได้คำนึงถึง เสถียร-
 ภาพและความยั่งยืนของ รัฐบาลผสมที่เกิดจากการรวมกันของพรรคถึง ๑๒ พรรค แต่ประการใด ทั้งนี้
 โดยจะยินยอมรับตำแหน่ง รัฐมนตรี เป็นการตอบแทนจากการสนับสนุนตามสัดส่วนของจำนวนผู้แทนแต่ละ
 พรรค (รัฐมนตรี ๑ คน ต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๕ คน) เท่าที่ไม่เป็นอุปสรรคต่อรอง ในการ
 จัดตั้ง รัฐบาล และยินยอมสนับสนุนสหนโยบาย ซึ่งมีนายบุญชู โรจนเสถียร^๒ เลขาธิการพรรคกิจสังคม
 และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และ ดร.นิพนธ์ ศศิธร^๓ รองหัวหน้าพรรคธรรมสังคม และ
 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นบุคคลสำคัญในการวาง โดยมีได้คัดค้านหรือเกี่ยงงอนแต่
 ประการใด ซึ่งนายบุญชูฯ ก็กล่าวยอมรับถึงเบื้องหลังการจัดตั้ง รัฐบาลผสมไว้อย่างชัดแจ้งแล้วว่า

เราจำเป็นต้องทำไปตามวิถีทาง โดยพยายามให้ตัวเองยอมรับว่าแม้แต่เงื่อนไขอย่างนี้จะ
 ต้องยอมเถอะ ความจริงผมไม่รับ เพราะเงื่อนไขนั้นมันยากที่จะทำอะไรได้สำเร็จ คือ
 เงื่อนไขที่เราารวมกันในลักษณะที่จับแพะชนแกะ จนไม่รู้ว่าจะสามารถดำเนินงานตามนโยบาย
 ของเราได้หรือไม่ แต่ละคนจะเข้าใจวิธีการปัญหาต่าง ๆ ตรงกันหรือไม่อย่างไร จะดำเนินการ
 ให้สอดคล้องกันได้คืออะไร ผมเห็นชัดตั้งแต่ตอนต้นว่า จะต้องมี การขัดแย้งกันมากมายใน
 การที่จะดำเนินงานและก็เป็นจริงอย่างนั้น งานแต่ละอย่างทำได้ยากมากกว่าที่จะพุดกันรู้เรื่อง
 แต่เห็นว่าจำเป็นต้องมีรัฐบาลก็ต้องเอา ยอมรับเงื่อนไขทั้ง ๆ ที่เป็นเงื่อนไขเราเห็นว่าไม่ถูกต้อง^๔

^๑ ประชาชาติ ๑๘ (มีนาคม ๒๕๑๔) : ๑.

^๒ สัมภาษณ์ บุญชู โรจนเสถียร, อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง, ๒๑ พฤษภาคม

^๓ สัมภาษณ์ นิพนธ์ ศศิธร อ่างแล้ว.

^๔ สัมภาษณ์ บุญชู โรจนเสถียร อ่างแล้ว.

แต่หลังจากที่โคจักษ์รัฐบาลเสร็จเรียบร้อยแล้ว บรรดาพรรคการเมืองต่าง ๆ ในกลุ่ม สหพรรค ต่างก็พากันเรียกร้อง วิจารณ์ ตลอดจนบีบบังคับและขู่เข็ญรัฐบาล โดยเฉพาะนายกรัฐมนตรี เพื่อประโยชน์และต่อสู้เพื่อประโยชน์อย่างเปิดเผย ตลอดระยะเวลา ๕ เดือนเศษ สร้างความ สั่นคลอนให้กับเสถียรภาพของรัฐบาลเป็นอย่างยิ่ง แม่นายกรัฐมนตรีจะได้มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุง ตำแหน่งรัฐมนตรี และให้ผลประโยชน์อย่างอื่นเป็นการตอบแทนแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่เป็นที่พอใจจนใน ที่สุด ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ นายกรัฐมนตรี ไม่สามารถอดทนต่อไปได้ จึงได้ประกาศยุบสภาและให้มีการ เลือกตั้งใหม่เมื่อ ๑๖ มกราคม ๒๕๑๕ พัง ๆ ที่ภายในวันเดียวกันนั้น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ ก็ได้นำคณะ รัฐมนตรีชุดปรับปรุงใหม่เข้าเฝ้าถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการเข้ารับ ตำแหน่งรัฐมนตรี โดยให้เหตุผลว่ารัฐบาลประกอบด้วยพรรคการเมืองมากมายหลายพรรค จึงทำให้เกิด ความวุ่นวายยุ่งยาก อันเป็นเหตุให้เกิดอุปสรรคในราชการแผ่นดิน และกระทบกระเทือนต่อ เสถียรภาพของรัฐบาลเป็นอย่างยิ่ง ๑) ด้วยเหตุนี้รูปของรัฐบาลผสม ภายใต้การนำของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช จึงมิใช่เป็นรูปแบบของรัฐบาลผสมที่ดีที่สุด และทำงานไคตรงข้ามกลับเป็นรัฐบาลที่อ่อนแอ และไม่มีเสถียรภาพ ถูกบีบบังคับ และขู่เข็ญ จะถอนตัวอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะขาดลักษณะที่จำเป็นสำหรับ การมีเสถียรภาพตามทฤษฎีของคอรัค คือ

๑) พรรคที่มาประกอบเป็นรัฐบาล มีจำนวนมากมายหลายพรรคเกินความจำเป็น มิใช่ เป็นรัฐบาลแบบมีจำนวนพรรครวมอย่างน้อยที่สุดที่มีเสียงข้างมากได้ (minimum winning coalition) ตามทฤษฎีของคอรัค กล่าวคือ มีถึง ๑๖ พรรค จากจำนวนทั้งหมด ๕๐ พรรค จึงทำให้ต้องจัดสรร ตำแหน่งรัฐมนตรีและผลประโยชน์อย่างอื่นเป็นการตอบแทนจำนวนมากโดยไม่จำเป็น กล่าวคือ ต้อง แบ่งถึง ๘ พรรค ส่วนที่เหลืออีก ๘ พรรค เมื่อไม่ได้รับตำแหน่ง รัฐมนตรีก็จำเป็นต้องให้ผลประโยชน์ อย่างอื่นเป็นการตอบแทน ซึ่งก็ปรากฏว่าได้ให้ตำแหน่งที่ปรึกษาต่างๆ และเลขานุการเป็นการตอบแทน

พระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช ๒๕๑๕ ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๖ มกราคม

แต่ต่อมาปรากฏว่าสมาชิกบางกลุ่มภายในพรรคได้มีความพึงพอใจในผลประโยชน์ที่พรรคได้รับจึงกล่าว
จึงได้เรียกร้องเพิ่มขึ้นอีกในภายหลัง ทั้งนี้เพราะถือว่าแม้เพียงพรรคเดียวก็สามารถใช้อิทธิพลทำให้
รัฐบาลต้องสิ้นสุดลงได้ พวกนี้จึงสามารถเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรียินยอมตามเงื่อนไขต่าง ๆ มากกว่า
ที่ตนควรเรียกได้ตามปกติ และรัฐมนตรีก็ต้องยินยอมตาม เพราะเป็นรัฐบาลเสียงข้างน้อยที่ไม่สามารถ
ควบคุมสมาชิกได้ทั่วถึง โดยจัดให้มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ โดยเฉพาะเพิ่มตำแหน่ง
รัฐมนตรีที่ว่าง เพื่อให้ทุกฝ่ายพอใจ รวมทั้งได้ดึงเอาพรรคเกษตรสังคม ซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้านมารวม
รัฐบาลอีกพรรคหนึ่ง เป็น ๑๓ พรรคด้วย โดยนัยเพื่อให้รัฐบาลมีเสถียรภาพยิ่งขึ้น เพราะเดิมมีเสียง
สนับสนุน ๑๔๑ เสียง และในจำนวนนี้ถ้าหายไป ๕ - ๘ เสียง รัฐบาลก็อาจจะล้มเมื่อพรรคเกษตร
สังคมเข้ามารวมด้วย จะทำให้รัฐบาลมีเสียงเพิ่มขึ้นเป็น ๑๖๑ เสียง ภัยการให้ตำแหน่งรัฐมนตรีเป็น
การตอบแทน ๘ ตำแหน่ง

ฉะนั้น รัฐบาลผสมแบบมีจำนวนพรรครวมน้อยที่สุดเท่านั้น เป็นรัฐบาลที่ที่ที่สุดและพึง
ปรารถนา เพราะเป็นรัฐบาลที่สามารถควบคุมคะแนนเสียงส่วนใหญ่ในสภาได้ และรัฐบาลก็ยังไม่ต้อง
หวาดผวาทรงถูกข่มขู่จะล้มรัฐบาลจากพรรคภายนอกอีกด้วย เนื่องจากพรรคที่เข้ามารวมเป็น
รัฐบาลจะไม่มีพรรคใดที่ไม่จำเป็นมารวมรัฐบาลและมีความพึงพอใจในผลประโยชน์ตอบแทนที่ได้รับ
ตามสัดส่วนที่ควรได้ จึงไม่มีความจำเป็นที่จะถอนตัวไม่สนับสนุนรัฐบาล หรือพยายามวิ่งเต้นให้ใครมา
ชิงตำแหน่งรัฐมนตรี หรือผลประโยชน์อย่างอื่นเพิ่มขึ้น และก่อให้เกิดความยุ่งยากและสับสน รูปของ
รัฐบาลที่มีเสถียรภาพมากที่สุดตามทฤษฎีของคอคคัก น่าจะได้แก่การผสมกันระหว่างพรรคประชาธิปไตย
ธรรมสังคม และชาติไทยเท่านั้น เพราะจะมีพรรครวมกันเพียง ๓ พรรค และในจำนวนนี้ก็มี
คะแนนเสียงสนับสนุนถึง ๑๔๔ เสียง ซึ่งเป็นเสียงที่มากมายพอสมควร และกรณีรัฐบาลผสมในสมัย
ชุด ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช หลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๑๕ ที่ประกอบด้วยพรรค
ประชาธิปไตย ชาติไทย ธรรมสังคม และสังคมชาตินิยม ก็ขัดแย้งกับทฤษฎีของคอคคัก เพราะรัฐบาล
ชุดของ ม.ร.ว.เสนีย์ฯ รวมกันมากมายเกินความจำเป็นถึง ๔ พรรค รวม ๒๐๖ เสียง ซึ่งมีเสียง
เกินครึ่งไปมากที่สุด ทำให้ต้องสูญเสียตำแหน่งรัฐมนตรีโดยไม่จำเป็น และเพิ่มภาระความขัดแย้ง
ม.ร.ว.เสนีย์ฯ ควรรวมเพียง ๒ พรรคก็เพียงพอ ที่จะทำให้คะแนนเสียงเกินครึ่งแล้ว อาทิเช่น
รวมกับพรรคชาติไทย จะทำให้มีคะแนนเสียงสนับสนุนรัฐบาลถึง ๑๓๐ เสียง หรือรวมกับพรรคธรรม

บางส่วนผิดหวัง ไม่ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรี ไม่พอใจในตำแหน่งที่ถูกสับเปลี่ยน ถูกให้ออกจากตำแหน่ง และไม่พอใจพรรคเกษตรสังคม จึงได้หันมาร่วมกับฝ่ายค้านเปิดอภิปรายเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล (ดังปรากฏในบทที่ ๑) และนายประสิทธิ์ฯ หัวหน้าพรรคสังคมนิยม และเป็นประธานรัฐสภาควักได้บรรจุเรื่องดังกล่าวเข้าระเบียบวาระการประชุม เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ จึงได้ประกาศยุบสภา หลังจากที่ได้มีการพิจารณาหารือในระหว่างบุคคลสำคัญของพรรคกิจสังคมและชาติไทยเพียง ๒ พรรค โดยให้เหตุผลว่าแม้รัฐบาลชุดของตนจะพ้นจากหน้าที่ไป รัฐบาลใหม่ที่จะตั้งขึ้นมาในอนาคตก็ต้องประสบกับความยุ่งยากสับสนเช่นเดียวกันอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง รัฐบาลใหม่จะไม่มีเสถียรภาพ ไม่สามารถบริหารประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพเต็มเม็ดเต็มหน่วย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎรเสีย^๑

ฉะนั้น การแตกแยกและสูญเสียลูกพรรคเร็วของพรรคต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ฐานะของรัฐบาล จึงเป็นที่แน่นอนว่าย่อมสร้าง ความสั่นคลอนให้กับเสถียรภาพของ รัฐบาล ทำให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปด้วยความพะว้าพะวัง และต้องคอยจัดสรรผลประโยชน์ให้แก่ทุกกลุ่ม ทุกพรรคอย่างทั่วถึงและเป็นที่พอใจ

การที่รัฐบาลผสมภายใต้การนำของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ขาดลักษณะที่จำเป็นสำหรับความมีเสถียรภาพประการหนึ่ง คือ พรรคต่าง ๆ ที่มาประกอบเป็นรัฐบาลจะต้องมีจำนวนน้อยที่สุดที่จะมีเสียงข้างมากได้ (minimum winning coalition) และไม่มี ความแตกต่าง ระหว่างพรรค อยู่ในระบับสูง (Parliamentary Party System Fractionalization) แต่ตรงข้ามพรรคที่มาประกอบเป็นรัฐบาลผสมมีมากมายถึง ๑๖ - ๑๗ พรรค และแต่ละพรรคก็มีจำนวนเสียง ไม่แตกต่างกัน

^๑ พระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร เรื่องเดียวกัน .

กันมากมายนักจึงกล่าว จึง เป็นปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อเสถียรภาพของ รัฐบาลในทันที
สามารถควบคุมสมาชิกที่สนับสนุนรัฐบาลได้อย่างทั่วถึงตามสมมุติฐานข้อ ๑.

